

بررسی نوآوری‌های نظامی مدیریتی سردار سلیمانی

در جبهه مقاومت

خلیل نوروزی^۱، سعید حاجی حسینی^{۲*}، حسن خاتمی^۳، محمداسماعیل خاتمی^۴، علی یعقوبعلی پورکندلجی^۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۵/۲۷ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۰/۱۲

فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، دوره بیست و پنجم، شماره ۹۷.۲، اسفند ۱۴۰۱

20.1001.1.1735501.1401.25.972.2.3

چکیده

ادبیات مربوط به بررسی نوآوری‌های نظامی عموماً متمرکز بر تشریح جنبه‌های سخت و فناورانه شده‌اند. این تمرکز باعث شده است که از جنبه‌های نرم و مدیریتی در این حوزه‌ها غفلت شود. سپاه قدس که مأموریت‌های فرامرزی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی را بر عهده دارد، توانسته است در دوره فرماندهی قاسم سلیمانی، با تمرکز بر جنبه‌های مدیریتی و مستشاری، بسیار بیشتر از جنبه‌های سخت و فناورانه به پیروزی جبهه مقاومت در عراق، لبنان، فلسطین، قلیف عربستان، یمن، سوریه و ... کمک کند. هدف از مقاله حاضر تبیین اقدامات اساسی و اثرگذار مرتبط با نوآوری در عرصه نظامی برگرفته از فعالیت‌های جهادی سردار قاسم سلیمانی در دوران حضور در جبهه مقاومت است. چنین رویکردی موجب شده است که هزینه‌های جنگ‌های گران برای ایران و کشورهای اسلامی به شدت کاهش یابد. همچنین همبستگی و اتحاد را در جهان اسلام ایجاد کرده است. این پژوهش، با روش تحلیل مضمون انعکاسی انجام گردید. دلالت‌ها از اظهارات منتشرشده جامعه هدف استخراج شد و با استفاده از نرم‌افزار اکسل، مورد بررسی قرار گرفت. جامعه هدف متشکل از اظهارات منتشرشده سران جبهه مقاومت و سران جبهه استکبار در موضوع نوآوری‌های نرم و مدیریتی قاسم سلیمانی بود. یافته‌ها: نوآوری‌های نظامی نهادی و مدیریتی سردار قاسم سلیمانی عامل مؤثر بر تألیف قلوب و ایجاد اتحاد در منطقه خاورمیانه بوده است. ایجاد شان و جایگاه برای مرجعیت شیعه به‌عنوان متولی دین و سیاست اسلامی در عراق و لبنان اساسی‌ترین نوآوری نظامی نهادی وی شناسایی شد. انتقال مفهوم بسیج برای مردمی سازی جنگ و کاستن از مخاطرات ناشی از کمبود انگیزه در دولتمردان و انتقال عملی تصمیم‌گیری به مردم در حوزه جنگ از دیگر نوآوری‌های مذکور است. نهایتاً مشخص شد که ایجاد ائتلاف برای بهره‌گیری از توان غیر مسلمین همراه، علیه جبهه استکبار یکی دیگر از مهم‌ترین و تأثیرگذارترین نوآوری‌های نظامی مدیریتی سپهبد سلیمانی در سال‌های اخیر است.

واژگان کلیدی:

قاسم سلیمانی، جبهه مقاومت، نوآوری نظامی، نوآوری‌های مدیریتی، سپاه قدس، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی.

^۱ هیات علمی دانشکده مدیریت و اقتصاد دانشگاه امام حسین علیه‌السلام پست الکترونیک: khalilnoruzi@gmail.com

^۲ دانشجوی کارشناسی ارشد معارف اسلامی و مدیریت صنعتی دانشگاه امام صادق علیه‌السلام (نویسنده مسئول) پست الکترونیک: saeidhajhasani@isu.ac.ir

^۳ دانشجوی کارشناسی ارشد معارف اسلامی و مدیریت صنعتی دانشگاه امام صادق علیه‌السلام پست الکترونیک: khatami.hasan@isu.ac.ir

^۴ دانشجوی کارشناسی ارشد معارف اسلامی و مدیریت صنعتی دانشگاه امام صادق علیه‌السلام پست الکترونیک: mohammadesmael78@gmail.com

^۵ دانشجوی کارشناسی ارشد معارف اسلامی و مدیریت صنعتی دانشگاه امام صادق علیه‌السلام پست الکترونیک: aliyaqhubali@gmail.com

۱- مقدمه و بیان مسأله

۱-۱- مقدمه و موضوع

نوآوری در عرصه دفاعی نقش ویژه‌ای در برتری و موفقیت نظامی یافته و به این دلیل تحقیق، توسعه و دستیابی به فناوری‌های برتر و سلاح‌های پیشرفته اهمیت زیادی پیدا کرده است (نظری زاده، نژادنوری، & حجازی، ۱۳۹۲). نوآوری دفاعی ریشه در چالش‌ها و تهدیدهای موجود و آینده دارد که همراه با تحول در مأموریت‌ها، دکترین‌ها و فناوری‌ها سعی می‌کند به چالش‌ها پاسخ گوید. مفهوم نوآوری دفاعی در فضایی همراه با عدم قطعیت شکل گرفته است (Scranton, 2009). این عدم قطعیت، به علت تغییراتی است که در فضای امنیتی کشورها در حال وقوع است و پیش‌بینی چالش‌های آینده را با مشکل همراه می‌کند. از این رو، مفاهیم زیادی مانند تئوری تهدید و ارباب و تئوری‌های دفاعی-هجومی در عرصه‌ی نظامی، می‌تواند در نوآوری‌های دفاعی تأثیرگذار باشد. برخی نوآوری دفاعی را مجموعه‌ای از مفاهیم فناورانه، دکترینی و عملیاتی دانسته که سعی در افزایش اثربخشی نظامی دارد و در این راه باید به بهترین وجه، منابع موجود را به توانمندی‌های جنگاوری تبدیل کند (محمدی، سلیمی، بوشهری، & نظری زاده، ۱۳۸۷). برخی دیگر، نوآوری را به معنای تغییرات در «وظایف سازمانی» که ثمره آن تغییر اساسی در خروجی سازمان باشد دریافته‌اند. در مورد امور نظامی تغییر در خروجی نیازمند تغییری فاحش در سلسله‌مراتب فرماندهی، سازمانی و نظریه‌ها است (ریتنهاوس‌گرین، ۱۳۹۴). برخی، نوآوری‌های مرتبط با دفاع را به دو گروه نوآوری‌های فناورانه (نوآوری‌هایی که جنبه فناورانه آن‌ها غالب است) و نوآوری‌های دکترینی (ارائه دکترین‌های جدید نظامی که می‌تواند بر اثر بخشی نیروهای نظامی تأثیر گذارد) تفکیک کرده‌اند (نظری‌زاده، ۱۳۸۳). رویکردهای جدید به نوآوری دفاعی دربرگیرنده هر دو جنبه بوده و سعی دارد این ابعاد را به صورت یکپارچه نشان دهد. در زمینه توانمندی نظامی اثبات‌شده که عناصر غیر محسوس مثل آموزش و توانایی فرماندهی، حداقل به اندازه عوامل محسوسی چون میزان نیرو و پیچیدگی تسلیحات مهم است (ماندل، ۱۳۷۹). نوآوری‌های نظامی با شناخت دقیق زمینه‌های اعتقادی و دانشی هر کشور، از مهم‌ترین دلایل پیروزی در جنگ‌ها است.

امروزه توانمندی نظامی به نحوی جدی و فزاینده متکی به نوآوری (به‌خصوص نوآوری‌های فناوری محور) شده است. از این رو نوآوری‌های نظامی و امنیتی مسأله‌ای مهم و حیاتی است که با بقا و پیشرفت کشورها گره‌خورده است. نکته اثرگذار این است که مطالعات در زمینه نوآوری مخصوصاً در کشور ما متأثر از دغدغه‌های اقتصادی بوده و آن‌هم عموماً

نشأت گرفته از اقتصاد سرمایه‌داری و بازار آزاد است. تعداد محدود مطالعات نوآوری نظامی انجام شده در درون کشور نیز مبانی نظری اقتصادی داشته‌اند و کمتر به ریشه‌های سیاسی و نظام توجه شده است، در حالی که پارکر اذعان دارد مقصود اصلی نوآوری نظامی را غالباً نه انتفاع اقتصادی که ایجاد و ارتقای قدرت و اقتدار نظامی است (Parker, 1996).

با عنایت به نقش خطیر سپاه پاسداران جمهوری اسلامی ایران، فرماندهان این نهاد و به‌طور کلی فرماندهان جبهه مقاومت، توجه بیشتری به ریشه‌های سیاسی و نظامی دارند؛ به‌طور خاص توجه و اولویت ایشان به ایجاد قدرت بازدارندگی در مرزهای جغرافیایی کشور و نفوذ سیاسی و اندیشه‌ای درون کشورهای هم‌مسیر و هم‌جهت در منطقه است (محمود، ۲۰۰۹). این نیرو، توانسته است در دوره فرماندهی قاسم سلیمانی، با تمرکز بر جنبه‌های مدیریتی و مستشاری، بسیار بیشتر از جنبه‌های سخت و فناورانه به پیروزی جبهه مقاومت در عراق، لبنان، فلسطین، قطیف عربستان، یمن، سوریه و ... کمک کند. چنین رویکردی موجب شده است که هزینه‌های جنگ‌های گران‌برای ایران و کشورهای اسلامی به‌شدت کاهش یابد و معادله توازن قدرت‌ها تغییر کند. علاوه بر این، نوآوری نظامی اکثراً تحت عنوان «نوآوری دفاعی» در مطالعات علمی داخلی مورد توجه قرار گرفته است. نوآوری دفاعی نیز غالباً به طی کردن راه‌های خلاقیت و نوآوری در صنعت دفاعی کشور محدود شده است و ارتقای نظام ملی نوآوری یا نظام نوآوری بخشی، دغدغه اصلی تولیدات مذکور بوده است. خلاقیت و نظامات نوآوری برای تشریح یک بخش در ادبیات علمی سیاست‌گذاری علم و فناوری بکار گرفته می‌شوند. از این‌رو به‌کارگیری آن در بُعد علوم انسانی و ارتقای توان تفکر نظامی خود امری بدیع است. این مقاله می‌کوشد تا عوامل مؤثر بر نوآوری نظامی را از جنبه فکری و نظام‌سازی و نه از بعد فناورانه احصا نماید.

هدف از بررسی مقاله حاضر تبیین اقدامات اساسی و اثرگذار مرتبط با نوآوری در عرصه نظامی برگرفته از فعالیت‌های جهادی سردار قاسم سلیمانی در دوران حضور در جبهه مقاومت است. دیدگاه‌های فرمانده سپاه قدس سپاه پاسداران جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان یکی از عالی‌ترین مقامات در تنظیم سیاست‌های نظامی و دفاعی نقشی مهم و راهبردی را ایفاء می‌کند. شناخت و تحلیل نظرات و فعالیت‌های سردار سلیمانی در سال‌های حضور در کشورهای جبهه مقاومت به‌عنوان یک فرمانده ارشد نظامی و پیروز در پیکارهای گوناگون می‌تواند الگوی مناسبی برای مسئولان نظامی و دفاعی ایران باشد و گام مهمی در جهت شناخت مبانی نظام نوآوری دفاعی ایران محسوب شود. علاوه بر این از آنجاکه شناسایی نوآوری‌های نظامی سردار سلیمانی در اثربخش‌تر شدن فعالیت‌های

دفاعی کشورهای محور مقاومت نقش به‌سزایی ایفا می‌کند، مطالعه منطق مدیریتی سردار سلیمانی از اهمیت بالایی برخوردار است. به تعبیر دیگر، توسعه و مدیریت اثربخش نوآوری مستلزم تعیین عوامل کلیدی و تدبیر راهکارهای مناسب برای ارتقای نوآوری متناسب با نیاز کشور است که به دست ذینفعان اثرگذار رقم می‌خورد. به این ترتیب و با توجه به هدف پژوهش که شناسایی نوآوری‌های نرم و مدیریتی سپهبد قاسم سلیمانی است سؤال پژوهش را می‌توان این‌گونه بیان کرد: «نوآوری‌های نظامی مدیریتی (غیر سخت) سردار قاسم سلیمانی در جبهه مقاومت کدامند؟»

۲- ادبیات موضوع و پیشینه

۲-۱- نوآوری

نوآوری، گذشته‌ای به‌اندازه تاریخ بشریت دارد (Fagerberg, Martin, & Andersen, 2013) با وجود این تاریخچه، آن‌چنان‌که مشخص است، تعریف نوآوری ساده نیست (White & Bruton, 2010). دیدگاه مبتنی بر تکنولوژی، نوآوری را پیشرفت علمی یا مهندسی می‌داند که تبدیل به خروجی کاربردی یا محصولی ملموس شده باشد؛ اما نوآوری در نگرش اقتصادی یعنی مجموعه‌ای از یک اختراع (موفقیت فناورانه) توأم با مقداری موفقیت بازاری (Corre & Mischke, 2005). به این ترتیب می‌توان گفت نوآوری پدیده‌ای است توأم با مقداری جدید بودن؛ مستلزم حدی از تغییر و یا ناپیوستگی؛ حاوی خلاقیت و ابتکار؛ مبتنی بر فرایندی هدفمند؛ دارای جهت‌گیری اجرایی و پیاده‌سازی عملی؛ که منجر به خروجی همراه با ارزش‌آفرینی می‌شود (Brown & Osborne, 2012).

۲-۲- نوآوری نظامی

برخی «نوآوری نظامی» را به‌طور کامل متکی به فناوری می‌دانند. در مقابل برخی اعتقاد دارند نوآوری نظامی [الزاماً] به فناوری پیشرفته نیاز ندارد، چراکه بعضی کشورها امکان سرمایه‌گذاری لازم در فناوری پیشرفته ندارند. در عمل نیز مشاهده می‌شود که برخی از فناوری‌های سطح پایین و مقرون به‌صرفه نیز ممکن است در صورت ترکیب با عملیات یا رویکردهای خلاقانه، برای پیروزی کفایت نماید (Isaacson, Arquilla, & Layne, 1999). در اکثر موارد، فناوری نظامی، زیرساخت‌ها^۱، پشتیبانی^۲ و ارتباطات^۱؛

^۱ infrastructure

^۲ logistics

ویژگی‌های اساسی سازمان، تمرینات نظامی، راهبردها و حتی شیوه‌های نبرد را تحت تأثیر قرار می‌دهند. (Murawiec & Heeter, 1998) با توجه به اینکه نوآوری در رده فناوری‌های سطح بالا باشد یا فقط وارد کردن یک ایده در بدنه حکمرانی باشد با دو کاربرد اساسی نوآوری نظامی روبرو هستیم: به‌کارگیری نوآوری^۲ و انتشار نوآوری^۳ (Patel, Mingsheng, & Sooknanan, 2011).

درمجموع اثبات‌شده است ارتقای کارآمدی نیروهای نظامی در یک نگاه کلی نیاز به سطحی از نوآوری دارد (Isaacson, Arquilla, & Layne, 1999). به همین جهت مطالعات نوآوری نظامی در پی شناخت و توصیف پیشرفت‌ها یا تحولات کیفی در اثربخشی نظامی هستند که این بهبودها یا دگرگونی‌ها بتوانند منجر به ایجاد مزیت‌های نسبی کشور بر نیروهای نظامی دیگر کشورها شوند و فرصت‌هایی برای اثربخشی راهبردی کشور در مقایسه با دیگران خلق نمایند (Murray & Millett, 1998).

۲-۳- نظریه‌های سیاسی-نظامی و دیدگاه‌های مرتبط با نوآوری

بررسی نظریه‌های سیاسی درباره نوآوری نظامی، کمک می‌کند با دیدگاهی به‌جز اقتصاد، قضاوت‌های بهتری درباره برخی از شرایط موردنیاز برای نوآوری به‌خصوص چگونگی رُخ دادن آن‌ها داشته باشیم. (Sapolsky, Friedman, & Green, 2009) در عرصه نظامی، نوآوری در بهبود تجهیزات، فرایندها و ارائه خدمات پیشرفته به نیروهای نظامی، نقش اساسی دارد (Taylor, 2006). از این‌رو، ارزش اصلی نوآوری نظامی را باید در ایجاد قدرت و اقتدار نظامی و نه در جنبه‌های سودآوری آن جست‌وجو کرد. هرچند نوآوری در نظریه‌های متقدم سیاسی و نظامی مورد اشاره قرار گرفته اما به‌طور جدی مورد توجه نبوده است. البته در نظریه‌های متأخر حوزه دفاع، موضوع نوآوری به‌عنوان اصلی کلی مورد تأکید است. از این‌رو حرف بر سر ضرورت نوآوری نظامی نیست؛ بلکه آنچه محل بحث قرار دارد زاویه دیدهای مختلف و عواملی است که از نگاه هر نظریه در ارتباط با نوآوری نظامی مطرح می‌شود.

¹ communication

² Innovation using

³ Diffusion of innovations

جدول (۱): نظریه‌های سیاسی - نظامی نوآوری

نظریه	موضوع محوری	ایده اصلی
واقع‌گرایی ساختاری	انگیزاننده‌ها	دفع دشمن، استفاده از منابع سایر ملل، بالا بردن قدرت، چانه‌زنی بین‌المللی، خروج از انزوای ایجادشده توسط دولت‌های قوی (Sapolsky, Friedman, & Green, 2009) (Farrell & Terriff, 2002) (Isaacson, Layne, & Arquilla, 1999) (Posen, 1986)
نوواقع‌گرایی	سبقت در رقابت‌های بین‌المللی	منابع استفاده از نوآوری در صنعت نظامی برای انتفاع بیشینه از بین‌المللی (Isaacson, Layne, & Arquilla, 1999)
دیدگاه اجتماعی	ایجاد پذیرش اجتماعی هزینه کردهای زیاد توسعه بخش نظامی	صنعت اقتناع ملی برای ضرورت هزینه کرد در حوزه‌های اولویت دار نظامی (Sapolsky, Friedman, & Green, 2009) (Isaacson, Layne, & Arquilla, 1999)
حرفه‌ای گرایی	اصلاح ساختار تولید	بی‌نیازی صنعت نظامی از عامل بیرونی، خودکفایی در محصولات نظامی راهبردی، القای بینش جدید در نسل جوان (Sapolsky, Friedman, & Green, 2009) (Isaacson, Layne, & Arquilla, 1999)
فرهنگ راهبردی	اصلاح طرز فکر حاکمیت	تصمیم‌گیران ایجاد و تعریف الگوی نظامی در اذهان تصمیم‌سازان و کشور؛ حمایت سران کشور از توسعه نظامی (Isaacson, Layne, & Arquilla, 1999)
فرهنگ‌سازمانی	تعریف میزان و نحوه استفاده از نخبگان	نحوه تعریف الگوی تعامل سازمان‌های نظامی - غیرنظامی، تعریف استفاده از نخبگان دانشگاهی در توسعه نظامی (Isaacson, Layne, & Arquilla, 1999) (Sapolsky, Friedman, & Green, 2009)
فرهنگ تعادلی تهاجمی - تدافعی	کنترل کنش‌های نظامی سایر دولت‌ها	افزایش قدرت بازدارندگی، کاهش هزینه‌های دفاع برای نیروهای خودی (Isaacson, Arquilla, & Layne, 1999)

موضوعات محوری نظریات جدول (۱) که حول مباحث اصلاحی در حوزه ساختار و طرز فکر، کنترل و انگیزش قابل‌طبقه‌بندی است، در ادامه برای تشخیص ابعاد مختلف رویکردهای سپهبد قاسم سلیمانی به نوآوری نظامی مورداستفاده پژوهشگران قرار گرفت. به عبارتی، نظریات هرکدام، ایده‌هایی را متذکر می‌شوند که در تشخیص اهمیت بیانات فرمانده سپاه قدس پاسداران جمهوری اسلامی ایران، موردتوجه قرار گرفتند. ارزشمندی این مسئله در آن است که همان‌گونه که پیش‌ازین گذشت، اندیشه سپهبد سلیمانی در حوزه دفاعی، دارای صبغه غلیظ‌تری در حوزه‌های سیاسی و نظامی است.

۲-۴- بررسی تجربیات و پژوهش‌های برجسته

نوآوری نظامی توسط سازمانی واحد محقق نمی‌شود، بلکه بازیگران زیادی از قبیل دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی، صنایع، سیاستمداران، نظامی‌ها و غیره در آن دخیل‌اند. ترکیب و تعامل هماهنگ و نظام‌مند، این عناصر اجتماعی را ایجاد می‌کند که وظیفه‌اش تبدیل منابع ورودی به نوآوری‌های نظامی است و می‌توان آن را نظام نوآوری نظامی نامید. مطالعات مختلف درباره نوآوری نظامی، با دیدگاه‌ها و تجربیات خاص خود تلاش کرده‌اند ابعاد و عوامل مؤثر بر نوآوری را معرفی نمایند. برخی از مهم‌ترین مطالعات داخلی و خارجی منتشرشده درباره نوآوری نظامی در جدول (۲) مورد اشاره قرار گرفته است.

جدول (۲): نتایج اهم مطالعات مربوط به نوآوری نظامی

ردیف	عوامل کلیدی مؤثر بر نوآوری نظامی	مرجع
۱	دیدگاه خارجی، و داخلی نوآوری (انتظارات نوع و شدت نوآوری) ویژگی‌های و طرح‌ها؛ سازمانی عوامل بیرونی، خطرپذیری؛ حمایت فناوری، به نسبت به نگاه فرهنگی، سوگیری تحمل، و انعطاف‌پذیری فرایندها، انتظارات، عدم نظامی، عملیات مطالبات، ضرورت، / تهدید؛ فناوری عوامل فناوری؛ توانمندساز عوامل در امنیت؛ نوآوری احتمالی تأثیر محیط، قطعیت تنظیم حرفه‌ای گری، و نخبگی ترکیب انعطاف، راهبرد، اولویت‌بندی، راهبرد مطابق بودجه	(Williamson, 1996)
۲	عوامل ملی (سطح تحصیلات، قدرت علم و فناوری، زیرساخت پشتیبان نظیر ارتباطات)، سرمایه‌گذاری تحقیقاتی، جذابیت صنعت پویایی، برانگیختگی (رقابت، تقاضا، پشتیبانی (شالوده علم و فناوری)، ساختار سطوح سازمانی	(Becker, 2002)
۳	عوامل سطح ملی، سطح تحصیلات، قدرت علم و فناوری، زیرساخت‌های پشتیبان سرمایه‌گذاری تحقیقاتی، جذابی صنعت، رقابت، تقاضا یا نیاز، پشتیبانی و حمایت	(Bracken, 2002)
۴	نظامی گری، سنت‌های و رسوم انضباط، و نظم مراتبی، سلسله ساختار نظامی و بخش رابطه ارزیابی موفقیت، معیارهای شغلی، پیشرفت مسیر غیرنظامی	(Luthra, 2003)
۵	(جذب صنعت جذابیت توسعه، و تحقیق نیاز، رقابت، ملی، عوامل تأمین‌کنندگان توسط صنعت از پشتیبانی متخصصان)،	(Birkler, Bower, Drezner, Lee, & Lorell, 2003)
۶	(فناوری و دانش (علمی رشته‌های)، نیازها) (آینده جنگ جدید مفاهیم	(Dortmans & Curtis, 2004)
۷	روندهای بازار درک خبرگی، خلاقیت، تحقیقاتی، سرمایه‌گذاری، مستقیم پیشگام، ظرفیت (کاربران قانونی، پذیرندگان و نهادی محیط: غیرمستقیم بازدا موانع فقدان نتایج، و بازدهی تقاضا،	(Drezner, 2009)

(Foley, 2012)	اصول رعایت محوریت با افقی نظامی نوآوری شکل‌گیری بر تأکید و راهبردی بزرگ در پروژه‌های رفته بکار فناوری‌های اشاعه در محرمانگی نظامی حوزه	۸
(Bukkvoll, 2015)	نظامی نوآوری‌های رشد و حاکمیت در تمرکزگرایی نسبت بررسی	۹
(Augier & Hughes, 2018)	نوآوری بررسی نهادهای مؤثر بر شکل‌گیری نوآوری نظامی در نظام ملی	۱۰

در داخل کشور نیز برخی پژوهش‌ها در این باره انجام شده است. به‌عنوان مثال، شش مفهوم اقتصادی- فرهنگی: ۱. اقتصاد دفاع ۲. قرآن و سنت ۳. اندیشه رهبران انقلاب اسلامی ۴. اقتضائات زمانی اقتصاد ج.ا.ایران ۵. دانش و تجارب داخلی و بین‌المللی در مفاهیم عملیاتی اقتصاد ۶. اقتضائات اقتصادی - دفاعی ج.ا.ایران توضیح داده شده است (فرزندی اردکانی، صفری، سادات، & بازرگانی). پژوهش (پورمنافی، دعاگویان، & سهرابی، ۱۳۹۷) نیز نشان داد که فرهنگ دفاعی و قدرت ملی جمهوری اسلامی ایران از جنبه ساختاری و مادی شامل هفت مؤلفه عزم ملی و عزتمندی ملت، توان دفاعی، اقتدار اقتصادی، وسعت و موقعیت ژئوپلیتیک، تنوع جمعیتی و قومیتی، پیشرفت علمی، انرژی و ذخایر طبیعی است. تا قبل از مسائل منطقه و ورود آمریکا به عراق و افغانستان، سردار سلیمانی شخصیت شناخته‌شده‌ای در ایران و بین‌الملل محسوب نمی‌شده است؛ لذا بازه زمانی مطالعات مربوط به او محدود به ۱۰ سال اخیر است. بررسی پیشینه مطالعات انجام‌شده در مورد سردار قاسم سلیمانی نشان می‌دهد که عمده پژوهش‌های صورت گرفته مربوط به پس از شهادت ایشان یعنی سال ۱۳۹۸ به بعد است. به‌خصوص در زمانی که مقام معظم رهبری اشاره کردند که به سردار سلیمانی با چشم یک مکتب نگاه شود (خامنه‌ای، ۱۳۹۸)، پژوهشگران متعددی برای تبیین ابعاد مختلف مکتب شهید سلیمانی، شروع به مطالعات جدی و تازه‌ای کردند. اهم مطالعات داخلی در جدول (۳) آمده است.

جدول (۳): بررسی مطالعات انجام‌شده در مورد سردار سلیمانی

ردیف	نوع اثر علمی	عنوان	پژوهشگران	توضیحات
۱	کتاب	رهبری اخلاص مدار؛ جوهره مکتب شهید سلیمانی	(مقیمی، رهبری اخلاص مدار؛ جوهره مکتب شهید سلیمانی، ۱۴۰۰)	کتاب به تدوین شاخص‌های مدیریتی مکتب شهید سلیمانی اشاره دارد.
۲		ذکر سلیمان مجموعه مقالات روایت پژوهی شهید مکتب	(نوروزی، ذکر سلیمان (مجموعه مقالات روایت پژوهی به شهید سلیمانی را گردآوری نموده است.	

	سلیمانی	پژوهی مکتب شهید سلیمانی، (۱۴۰۰)		
۳	نطق سلیمان (مجموعه سخنرانی‌های محوربندی شده سردار شهید قاسمی سلیمانی)	(برزنونی، اکبری، & دانشکده و پژوهشکده مدیریت و اقتصاد، ۱۳۹۹)	مجموعه سخنرانی‌های محوربندی شده سردار شهید سلیمانی در این کتاب به نگارش آمده است.	
۴	مورد کاوی سیدالشهدای مقاومت	(دبیرخانه دائمی مکتب شهید سلیمانی، ۱۳۹۹)	چهار روایت از شهید سلیمانی در مسائل بحرانی و شیوه مدیریت بحران ایشان به صوت مورد کاوی بیان شده است.	
۵	مکتب سلیمانی (مروری بر آنچه حاج قاسم را «سلیمانی» کرد)	(موسسه جوانان آستان قدس رضوی، ۱۳۹۹)	این کتاب در پی پاسخ به این سؤال است که ویژگی ممتازی که حاج قاسم را حاج قاسم کرد چیست؟	
۶	معنویت اجتماعی در مکتب سلیمانی	(رودگر کوهر، ۱۴۰۰)	اثری درباره دیدگاه‌های سیاسی و اجتماعی شهید سلیمانی است.	
۷	اسرار سلیمانی: مقالات جمعی از صاحب‌نظران درباره شخصیت شهید سردار حاج قاسم سلیمانی	(کریم خانی، ۱۴۰۰)	مقالات جمعی از صاحب‌نظران درباره شخصیت شهید سلیمانی در این کتاب گردآوری شده است.	
۸	جایگاه ولایت در مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی	(اشرفی، ۱۴۰۱)	این مقاله در راستای مطالعه جایگاه ولایت در مکتب حاج قاسم سلیمانی، با استفاده از روش تحلیل محتوا، متن وصیت‌نامه شهید سلیمانی را به‌مثابه کامل‌ترین، معتبرترین و آخرین سند برجای‌مانده از آن شهید، مورد تحلیل کمی و کیفی قرار داده است. نتایج این بررسی نشان می‌دهد که ولایت‌مداری پربسامدترین مفهوم موجود در مکتب شهید سلیمانی است.	مقاله
۹	فهم جوهره ارتباطات انسانی - الهی در سبک فرماندهی شهید قاسم سلیمانی	(نوروزی، رنجبر، اسعدی، & آماده، ۱۴۰۱)	نویسندگان با تکیه بر روش‌شناسی تحلیل مضمون به کشف ایده‌های سردار از طریق بیانات بزرگان جنبه مقاومت پرداختند. نتایج چهار الگوی ارتباطی سردار را این‌چنین بیان می‌کند: الگوی فردی-انسانی، فردی-الهی، اجتماعی-انسانی و اجتماعی-الهی.	

پژوهش درصدد است به این سؤال پاسخ دهد که مکتب سازی در انقلاب اسلامی ایران چگونه شکل گرفت و مکتب شهید سلیمانی از چه خصوصیات و ویژگی‌هایی برخوردار است. یافته‌ها نشان می‌دهد تداوم انقلاب اسلامی مستلزم توجه بیشتر به بحث مکتب سازی و گسترش مکتب امام خمینی رحمه الله علیه و شهید سلیمانی است.	(باقری دولت آبادی، ۱۴۰۰)	انقلاب اسلامی و مکتب سازی: نمونه موردی مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی	۱۰
این پژوهش ابعاد و مؤلفه‌های نفوذ اجتماعی را در مکتب سلیمانی تشریح می‌کند و نشان می‌دهد که امکان نفوذ اجتماعی در مکتب شهید سلیمانی مبتنی بر منابع نفوذ است که قدرت مرجعیت اجتماعی، اعتبار و جذابیت آن را تولید می‌کند.	(روح الهی، ۱۴۰۰)	شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های نفوذ اجتماعی در سبک رهبری شهید قاسم سلیمانی	۱۱
محقق به دنبال ویژگی‌های شهید سلیمانی به‌عنوان انسان تراز در چارچوب گفتمان انقلاب اسلامی است. آرمان‌گرایی، معنویت و اخلاص، مجاهدت درونی و مبارزه با نفس، تدبیر و درایت، شجاعت، جمع تدبیر و شجاعت، ساده زیستی و بی‌پیرایگی، تلاش بی‌وقفه و خستگی‌ناپذیری، دوری از جناح‌گرایی و تکیه بر انقلابی‌گری و صبر و استقامت، بخشی از مهم‌ترین خصوصیات انسان تراز است.	(سیاهپوش، ۱۴۰۰)	ویژگی‌های انسان تراز در مکتب شهید سلیمانی و نقش آن در انتظار	۱۲
در این پژوهش، کارکرد معرفتی و ارزشی فرهنگ انتظار در تعمیق راهبرد مقاومت با تأکید بر مکتب شهید سلیمانی بررسی شده است. از مهم‌ترین یافته‌های مقاله به تبیین کارکردهای فرهنگ انتظار برای تقویت و تعمیق راهبرد مقاومت در مکتب سلیمانی در دو حوزه‌ی باورها و ارزش‌ها می‌توان اشاره کرد.	(ملکی راد، کارکرد معرفتی و ارزشی فرهنگ انتظار در تعمیق راهبرد مقاومت با تأکید بر مکتب شهید سلیمانی، ۱۴۰۰)	کارکرد معرفتی و ارزشی فرهنگ انتظار در تعمیق راهبرد مقاومت با تأکید بر مکتب شهید سلیمانی	۱۳
پژوهش حاضر می‌کوشد باهدف ارائه تصویری روشن از رابطه‌ی انتظار و مقاومت در مکتب شهید سلیمانی، با روش توصیفی تحلیلی و جمع‌آوری داده‌ها، به این پرسش پاسخ دهد که دو مؤلفه‌ی انتظار و مقاومت در مکتب شهید سلیمانی، از منظر قرآن کریم چه رابطه‌ای دارند؟ نتایج نشان می‌دهد که دو مؤلفه انتظار و مقاومت رابطه‌ای دوسویه دارند.	(بنازاده ماهانی & حسین زاده باردتی، ۱۴۰۰)	تحلیل قرآنی رابطه‌ی انتظار و مقاومت اسلامی در مکتب شهید سلیمانی	۱۴
این نوشتار به آمادگی مردم در حوزه‌ی کنش و رفتار برای تحقق زمینه‌سازی ظهور می‌پردازد. دستاورد این تحقیق، اثبات جایگاه و نقش مهم سردار سلیمانی در وحدت بخشی به مردم در مسیر مبارزه با استکبار با رویکرد استقامت ورزی و مقاومت برای	(الهی نژاد & ستار، ۱۴۰۰)	نقش انسجام و اتحاد مسلمانان در زمینه‌سازی ظهور با تأکید بر مکتب شهید سلیمانی	۱۵

رسیدن به ظهور و دولت حق می‌باشد				
در این پژوهش به موضوعات آشنایی با مدیریت جهادی و تفاوت آن با دیگر شیوه‌های مدیریتی، نیاز به مدیریت جهادی در امتداد رهنمودهای رهبری، مسئولیت اجتماعی و نقش مدیریت جهادی در مکتب شهید سلیمانی و ارائه مدل پیشنهادی تحقق مدیریت جهادی پرداخته شده است.	(ردایی، ساده، & امینی سابق، مکتب شهید سلیمانی، منظومه عملی مسئولیت اجتماعی مدیران جهادی، ۱۴۰۰)	مکتب شهید سلیمانی، منظومه عملی مسئولیت اجتماعی مدیران جهادی	۱۶	
محقق به دنبال پاسخگویی به این پرسش بوده که شاخصه‌های جامعه‌شناختی انتظار راهبردی چیست؟ مهم‌ترین شاخصه‌های جامعه‌شناختی انتظار راهبردی در مکتب شهید سلیمانی را می‌توان این‌چنین بیان کرد: بهره‌مندی از رویکرد تمدن‌سازی اسلامی؛ عقلانیت معطوف به ارزش؛ ولایت‌پذیری؛ نگاه راهبردی؛ عمل‌انگاری انتظار؛ استقامت ورزی؛ ایجاد همبستگی اجتماعی؛ مدیریت عواطف و احساسات و جهاد همه‌جانبه	(چراغی کوتیانی، ۱۴۰۰)	شاخصه‌های جامعه‌شناختی انتظار راهبردی در مکتب شهید سلیمانی	۱۷	
یکی از راه‌های آسان در برنامه آموزشی دانشگاهی برای شناخت مکتب حاج قاسم، الگوی آموزش مورد کاوی است و این مهم جز با گردهمایی و هم‌افزایی افراد نزدیک حاج قاسم با عالمان دانش مدیریت و فرهیختگان ادبی برای ساخت موردکاوی‌های جذاب، در این نوشتار انواع مورد مؤثر و واقعی میسور نیست کاوی از منظر چگونگی، شیوه اجرا و نقش مربی و استاد معرفی شده است و به‌علاوه نه گام عملیاتی برای مرحله تدوین و نکاتی درباره مرحله اجرا و ارزیابی مورد کاوی، مشخص گردیده است.	(لطیفی، روش مثابه موردکاوی به الگوی آموزش‌هایی برای دلالت تبیین مکتب شهید سلیمانی، ۱۳۹۹)	روش مورد کاوی به‌مثابه الگوی آموزش دلالت‌هایی برای تبیین مکتب شهید سلیمانی	۱۸	
از آنجاکه از دیدگاه رهبر معظم انقلاب، مهم‌ترین ویژگی شهید سلیمانی اخلاص است، محقق این مفهوم محوری را مبتنی بر تحلیل مضمون در قالب رهبری اخلاص مدار مورد مطالعه قرار داده است و مبتنی بر عوامل زمینه‌ساز رهبری خالصانه، مختصات رهبری اخلاص مدار و دستاوردهای این نوع رهبری طراحی و تبیین شده است	(مقیم‌س.، رهبری اخلاص مدار؛ جوهره مکتب شهید سلیمانی، ۱۳۹۹)	رهبری اخلاص مدار؛ جوهره مکتب شهید سلیمانی	۱۹	
محقق به تدوین الگوی تفکر راهبردی مدیران سازمان‌های جهادی پرداخته است. در نتیجه این پژوهش شش مضمون فراگیر به‌عنوان عناصر تفکر راهبردی مدیران جهادی شناسایی شد که عبارت‌اند از: دین‌مداری، ولایت‌مداری، فرهنگ شهادت‌طلبی،	(جلیلیان، الگوی تفکر راهبردی مدیران جهادی بر اساس وصیت‌نامه الهی سیاسی شهید سلیمانی)	الگوی تفکر راهبردی مدیران جهادی بر اساس وصیت‌نامه الهی سیاسی شهید سلیمانی	۲۰	

		قاسم سلیمانی، (۱۳۹۹)	وحدت‌گرایی اسلامی، حکمرانی خدامحورانه، اقتدار نظامی و دفاعی.
۲۱	واکاوی سبک رهبری سردار شهید حاج قاسم سلیمانی الگوی متعالی رهبری خدمتگزار	(قرباغی & ازگلی، واکاوی سبک رهبری سردار شهید حاج قاسم سلیمانی الگوی متعالی رهبری خدمتگزار، (۱۳۹۹)	از آنجاکه سبک رهبری سردار سلیمانی، سبکی بومی و مؤثر است که موفقیت‌های شگرف از جمله نابودی داعش را پدید آورد؛ این پژوهش به ترسیم مؤلفه‌های سبک رهبری ایشان می‌پردازد. مهرورزی با مردم، تکلیف‌گرایی، تخلیق به ارزش‌های الهی، تمرکز بر مأموریت، معنویت فردی، شخصیت باصلابت، پرورش کارکنان، داشتن آرمان متعالی، اخلاص در عمل و بصیرت زیاد، مؤلفه‌های سبک رهبری شهید سلیمانی است.
۲۲	تبیین الگوی شایستگی مدیران جهادی تمدن‌ساز (مورد مطالعه: شهید قاسم سلیمانی)	(پهلوان شریف & کاظمی، ۱۳۹۹)	این پژوهش به دنبال افزایش اثربخشی مدیران جهادی و کمک به تحقق مدیریت جهادی است. الگویی متناسب با سه بعد سلوک مدیر جهادی در زمینه‌های فردی، سازمانی و ملی - فراملی به‌عنوان مضمون‌های فراگیر سطح دو و شایستگی‌های شخصیت معنوی، فضایل اخلاقی، شخصیت قوی و تأثیرگذار؛ روحیه جهادی در کارها، نگاه راهبردی، انسان‌مدار بودن؛ انقلابی بودن، شخصیت جامع‌الاطراف داشتن، مردم‌داری، مسئولیت‌پذیری، جذب حداکثری و اقدام فراتر از مرزها به‌عنوان مضمون‌های فراگیر سطح یک ارائه شده است.
۲۳	الگوی مطلوب ارتباطات میان‌فردی در سلسله‌مراتب شهید حاج قاسم سلیمانی	(بیات & سیدطباطبایی، الگوی مطلوب فردی ارتباطات میان‌مراتب در سلسله‌مراتب فرماندهی: مورد مطالعه شهید حاج قاسم سلیمانی، (۱۳۹۹)	این پژوهش به واکاوی الگوی ارتباطات میان‌فردی سردار سلیمانی در سلسله‌مراتب فرماندهی‌اش پرداخته است. نتایج نشان می‌دهد که هرچه افراد در سلسله‌مراتب فرماندهی به شهید سلیمانی نزدیک‌تر بودند، رفتار او با قاطعیت و رسمیت بیشتری همراه بود. هرچه افراد در سلسله‌مراتب پایین‌تری قرار داشتند، رفتار آن شهید غیررسمی‌تر و با صمیمیت بیشتری همراه بود.
۲۴	تدوین الگوی فرماندهی شهید قاسم سلیمانی	(دهقانی پوده & پاشایی هولاسو، تدوین الگوی فرماندهی شهید قاسم سلیمانی، (۱۳۹۹)	این پژوهش ضمن تبیین ضرورت بررسی مکتب شهید سلیمانی، مکتب این شهید را در پنج بعد معنوی و ارزشی، فردی و رفتاری، فرماندهی و مدیریتی، نظامی و تأثیرگذاری مشخص می‌کند و پیامد مکتب سلیمانی را سعادت و شهادت بیان می‌کند.

<p>شش مضمون سازمان دهنده در بررسی مؤلفه‌های مکتب شهید سلیمانی از منظر مقام معظم رهبری عبارت‌اند از: ویژگی‌های شهید، اقدامات شهید، برکات این شهادت عظیم، وظیفه مردم، ایام‌الله و نهاد انسانی نیروی قدس.</p>	<p>(خانی & محمدی، بازشناسی مؤلفه‌های مکتب شهید سلیمانی مبتنی بر بیانات امام خامنه‌ای مد ظله العالی، ۱۳۹۹)</p>	<p>بازشناسی مؤلفه‌های مکتب شهید سلیمانی مبتنی بر بیانات امام خامنه‌ای مدظله‌العالی</p>	<p>۲۵</p>	
<p>محقق به شناسایی شاخص‌های مکتب شهید سلیمانی در اندیشه مقام معظم رهبری و ارائه قالب شبکه‌ای از مضامین می‌پردازد. در نتیجه ۱۱۴ مضمون پایه در شبکه‌ای از مضامین به‌هم‌پیوسته در دو سطح مضمون فراگیر (ایمان توحیدی خالص) و مضامین سازمان دهنده (شهادت‌طلبی، مجاهدت، تقوا، اخلاص، شجاعت، تدبیر، انقلابی‌گری، تعاون و همکاری، ایثار و فداکاری و دشمن‌شناسی) طبقه‌بندی می‌شود.</p>	<p>(رجبی، ۱۳۹۹)</p>	<p>شاخصه‌های مکتب شهید سلیمانی در اندیشه آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی)</p>	<p>۲۶</p>	

در این پژوهش، تلاش خواهد شد تا نه از منظر عمومی بلکه خاصه از منظر فرمانده سپاه قدس سپاه پاسداران جمهوری اسلامی ایران و بلکه بالاتر عالی‌ترین شخص نظامی جمهوری اسلامی ایران در حوزه بین‌المللی موضوع بازشناسی شود.

۳- روش تحقیق

در علوم اجتماعی و انسانی، رشد پژوهش‌های کیفی بیشتر از پژوهش‌های کمی است و از آنجایی که لازمه کسب نتایج ارزشمند، تحلیل روشمند داده‌ها است لذا نیازمند ابزارهای تحلیلی هستیم. یکی از روش‌های کارآمد و ساده برای تحلیل کیفی، تحلیل مضمون است که به‌طور گسترده‌ای استفاده می‌شود. علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

تحلیل مضمون، روشی است برای شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی که داده‌های پراکنده و متنوع را به داده‌های غنی و تفصیلی تبدیل می‌کند (Braun & Clarke, 2006). از آنجاکه روش تحلیل مضمون به بررسی و تحلیل متن می‌پردازد، نحوه جمع‌آوری اطلاعات، در قالب چرخه‌های برداشت از متن انجام می‌شود. به‌بیان‌دیگر محقق با طی کردن مسیر رفت و برگشتی درون‌متن، به درک بهتری از متن برسد. در هر رفت و برگشت، یافته‌های جزئی که ناسازگار و متناقض با سایر یافته‌های محکم‌تر قبلی هستند، کنار گذاشته می‌شوند. این مسیر تا جایی ادامه می‌یابد که درک قابل قبولی از متن ایجاد شود که کمترین تناقض درونی را دارد (Patton, 2002).

در این پژوهش به منظور طراحی مدل نوآوری‌های نظامی مدیریتی سردار سلیمانی در جبهه مقاومت، دلالت‌ها از جامعه هدف مشخصی که اظهارات منتشرشده از سران جبهه مقاومت یا سران جبهه استکبار در موضوع نوآوری‌های نرم و مدیریتی قاسم سلیمانی است، استخراج شد و با استفاده از نرم‌افزار اکسل مورد تحلیل قرار گرفت. داده‌ها با توجه به کلیدواژگان مرتبط با موضوع و بر اساس معیارهای جدول (۴) جستجو و گزینش شدند.

جدول (۴): معیارهای جستجوی کلیدواژگان مرتبط با موضوع

معیارهای جستجو	معیار بررسی
۱۳۹۱ به بعد	زمان انتشار
جهان	موقعیت جغرافیایی
الکترونیکی (موجود در اینترنت)	نوع انتشار
فارسی و انگلیسی	زبان
استفاده از یکی از کلیدواژگان اصلی در عنوان یا متن	عناوین و چکیده‌ها
اقدامات قاسم سلیمانی در جبهه مقاومت	زمینه و حوزه

مراحل انجام تحلیل مضمون انعکاسی^۱

تحلیل مضمون انعکاسی، شامل یک فرآیند شش فازی برای انجام تجزیه و تحلیل است. اگرچه این فازها پی‌درپی هستند و هر یک از مراحل قبلی استفاده می‌کنند، اما تجزیه و تحلیل معمولاً یک فرآیند بازگشتی با حرکت به جلو و عقب بین فازهای مختلف است. این قوانین مواردی نیستند که به‌سختی دنبال شوند، بلکه مجموعه‌ای از "ابزارهای" مفهومی و عمل‌گرا هستند که تجزیه و تحلیل را برای تسهیل روند دقیق بازجویی و درگیری داده‌ها هدایت می‌کنند. با تجربیات بیشتر (و مجموعه داده‌های کوچک‌تر)، روند تحلیلی می‌تواند برخی از این مراحل را باهم ادغام کند.

۱. آشنایی با داده‌ها: این مرحله شامل خواندن و بازخوانی داده‌هاست تا در محتوای آن غوطه‌ور شد و از نزدیک با آن‌ها آشنا شد.
۲. کدگذاری: این مرحله شامل تولید برچسب‌های مختصر (کدها) است که ویژگی‌های مهم داده‌ها را شناسایی می‌کند و ممکن است برای پاسخ به سؤال تحقیق مرتبط باشد. این شامل کدگذاری کل مجموعه داده و پس‌از آن، جمع‌کردن همه کدها و تمام استخراج‌های داده مربوطه، باهم برای مراحل بعدی تجزیه و تحلیل است.

^۱ reflexive thematic analysis

۳. ایجاد مضامین اولیه: این مرحله شامل بررسی کدها و داده‌های جمع شده برای شناسایی الگوهای معنادار گسترده‌تر (مضامین بالقوه) است. سپس شامل جمع‌آوری داده‌های مربوط به هر موضوع فرد است، بنابراین می‌توان با داده‌ها کار کرد و ماندگاری هر موضوع فرد را مرور کرد.

۴. مرور مضامین: این مرحله شامل بررسی مضامین فرد موردنظر در برابر مجموعه داده‌هاست. این مرحله برای تعیین اینکه آیا آن مضامین یک روایت قانع‌کننده از داده‌ها برای پاسخ به سؤالات تحقیق دارند یا نه است. در این مرحله، مضامین به‌طور معمول تصفیه می‌شوند که گاهی اوقات باعث تقسیم، ترکیب یا دور انداختن آن‌ها می‌شود. در رویکرد تحلیل مضمون (TA) مضامین به‌عنوان الگوی معنایی مشترک تعریف می‌شوند که توسط یک مفهوم یا ایده اصلی حمایت می‌شود.

۵. تعریف و نام‌گذاری مضامین: این مرحله شامل توسعه، تجزیه و تحلیل دقیق هر موضوع، کار کردن دامنه و تمرکز هر موضوع بر تعیین "روایت" هر یک است. همچنین شامل تصمیم‌گیری در مورد یک نام آموزنده برای هر موضوع است.

۶. تدوین روایت: مرحله نهایی شامل به هم پیوستن روایت تحلیلی و عصاره داده‌ها و زمینه‌سازی تجزیه و تحلیل در رابطه با ادبیات موجود است (Braun & Clarke, Reflecting on reflexive thematic analysis, 2019)

پیاده‌سازی روش

این پژوهش مبتنی بر تحلیل مصاحبه‌های انجام‌شده با مسئولین اصلی جبهه مقاومت در مورد نوآوری‌های نظامی تدوین شده است. این افراد آشنایی خوبی با سپهبد سلیمانی داشتند و در اغلب موارد با ایشان در نبرد با داعش و آمریکا در منطقه همراهی کرده‌اند. این افراد عبارت‌اند از:

جدول (۵): لیست کدهای زده شده مسئولین اصلی جبهه مقاومت

مخفف	فرد	مخفف	فرد
SMS	حجت‌الاسلام سید مقتدا صدر رهبر جریان صدر عراق	SL	سیدعلی حسینی خامنه‌ای رهبر جمهوری اسلامی ایران
AH	سید عمار حکیم، رهبر جریان حکمت ملی عراق	SHN	سید حسن نصرالله دبیر کل حزب‌الله لبنان
SSQ	حجت‌الاسلام والمسلمین سید صدرالدین قبانچی امام جمعه نجف اشرف	SAQ	آیت‌الله شیخ عبدالامیر قبیلان، رئیس شورای اسلامی-شیعی لبنان
SQK	حجت‌الاسلام شیخ «قیس الخزعلی» دبیر کل جنبش «عصائب اهل الحق»	AN	آیت‌الله عقیف نابلسی از عالمان برجسته لبنان

	عراق		
SAK	شیخ «اکرم الکعبی» دبیر کل جنبش «النجباء» عراق	SMA	شیخ ماهر عبدالرزاق رئیس جنبش اصلاح و وحدت لبنان
SMBS	شیخ مهدی بن الصمیدعی مفتی اهل سنت عراق	SAYA	حجت الاسلام شیخ علی یاسین عاملی، رئیس علمای صور لبنان
HA	حجت الاسلام والمسلمین هاشم الحیدری	SNQ	شیخ نعیم قاسم، معاون دبیر کل حزب الله لبنان
ABH	عبدالملک بدرالدین الحوثی، رهبر جنبش انصار الله یمن	HOB	هیأت علمای بیروت
EH	اسماعیل هنیه، رئیس دفتر سیاسی جنبش مقاومت اسلامی حماس	SAF	حجت الاسلام سید علی فضل الله امام جمعه بیروت
ABOH	ابوحمزہ سخنگوی سرایا القدس شاخه نظامی وابسته به جنبش جهاد اسلامی	SAHQ	حجت الاسلام شیخ احمد قبلان مفتی شیعیان لبنان
HQ	حازم قاسم، سخنگوی حماس	SHSH	حجت الاسلام شیخ حسن شریفه، مفتی لبنانی
SA	شیخ ابوعون مفتی غزه	SZJ	شیخ زهیر جعید از علمای اهل تسنن و رئیس جبهه العمل المقاومة لبنان
SSAN	آیت الله سید ساجد علی نقوی از علمای برجسته شیعیان پاکستان	S	آیت الله سید علی سیستانی
SHR	صاحبزاده حامد رضا رئیس شورای اتحاد اهل سنت پاکستان	SMT M	آیت الله سید محمد تقی مدرس از علمای عراق
SKS	حجت الاسلام سید کاظم سجادی یکی از علمای پاکستان	HBH N	آیت الله حافظ بشیر حسین نجفی
SEAZ	حجت الاسلام سید احتشام عباس زیدی مدیر حوزه علمیه عین الحیات هندوستان	KH	آیت الله کاظم حائری مرجع دینی شیعیان عراق
EGH	سردار اسماعیل قانی	RS	سردار رحیم صفوی

پس از انجام مرحله کدزنی، تعداد ۱۱۸ کد مرتبط با نوآوری‌های نظامی جبهه مقاومت که توسط سردار سلیمانی به ثمر نشسته بودند، به دست آمد. روش کدزنی به صورت جدول شماره (۷) انجام شده است. بعد از انجام کدزنی اولیه توسط تیم پژوهش، در یک گروه کانونی با عضویت ۱۴ نفر (جدول شماره ۶) کدزنی دوباره انجام شد. گروه کانونی به طور کلی در سه مرحله اجرا می‌شود: مرحله اول: مفهوم‌سازی، مرحله دوم: مصاحبه، مرحله سوم: تجزیه و تحلیل داده‌ها (Morgan & Krueger, 1993). گروه کانونی ابزار کمکی مناسبی است جهت فراهم نمودن داده‌ها با سرعتی بیشتر و هزینه کمتر. همچنین

موجب ایجاد اعتماد بیشتر در تصمیم‌گیران برای اجرای تحقیق می‌شود. نتایج کدزنی نشان داد که با ضریب اطمینان ۰/۸۵، می‌توان نسبت به نتایج کدگذاری‌ها اطمینان داشت.

جدول (۶): مشخصات گروه کانونی

جنسیت	تعداد	میزان تحصیلات	تعداد	جایگاه شغلی	تعداد
آقا	۱۴	دکتری	۳	هیأت علمی و استاد دانشگاه	۳
بازه سنی		فوق لیسانس	۷	پژوهشگر	۱۱
۲۳ الی ۳۸		لیسانس	۴	رشته تحصیلی	
				مدیریت/ مدیریت نوآوری	

جدول (۷): نمونه‌ای از فرایند طی شده

کد	عین بیان	مفهوم اولیه	مفهوم سطح میانه	مقوله محوری
SL316	عناصر مؤمن عراقی و شجاع عراقی و جوانان عراقی و مرجعیت در عراق در مقابل این قضایا ایستادند و حاج قاسم (رضوان‌الله تعالی علیه) به همه‌ی این جبهه‌ی بسیج به‌عنوان یک مشاور فعال مدد رساند، کمک رساند و به‌عنوان یک پشتیبان بزرگ در آنجا ظاهر شد	ایجاد بستر ورود سیاسی برای آیت‌الله سیستانی در عراق	اشاعه الگوی ولایت‌فقیه در عراق	نوآوری در اشاعه الگوی ولایت‌فقیه
SHN32	حاجی آمد و آنچه را حضرت آقا در آن دیدار گفته بودند برای من خواند.	گرا دادن حاج قاسم به نیروها از طریق اطلاع‌رسانی رهبری	هدایت حاج قاسم با استعانت از رهبری	نوآوری در اشاعه الگوی ولایت‌فقیه
A31	آقا فرمودند این نظریه مقاومت حاج قاسم را تبیین کنید و ما امیدوار هستیم بتوانیم مکتب ایشان را تئوریزه کنیم. ما ژئوپلیتیک مقاومت داریم. محصول دفاع مقدس مکتب مقاومت است که به سوریه، عراق، لبنان و ونزوئلا رفته است.	حضور حاج قاسم به‌عنوان نماینده مکتب در کشورهای منطقه	نقش حاج قاسم در تئوریزه کردن مفهوم ولایت	نوآوری در اشاعه الگوی ولایت‌فقیه
SHN120	او گفت من رزمنده نمی‌خواهم؛ الحمدالله رزمنده در عراق زیاد است. داوطلب خیلی هست	وجود نیروهای داوطلب در عراق	وجود پتانسیل بسیج نیروها در منطقه	نوآوری بسیج نیروهای مردمی منطقه
SHN117	با برادران عراقی و گروه‌های مقاومتی که از قدیم دائماً با آنها رابطه داشت تماس گرفت	ارتباط با فرماندهان میانی	ارتباط‌گیری با نیروها جهت بسیج کردن آنها	نوآوری بسیج نیروهای مردمی منطقه

SP114	حاج قاسم (رضوان الله تعالی علیه) به همه‌ی این جبهه‌ی بسیج به‌عنوان یک مشاور فعال مدد رساند، کمک رساند	کمک‌رسانی و مشورت حاج قاسم با جبهه بسیج	بسیج شدن نیروها علیه دشمن با هدایت حاج قاسم	نوآوری بسیج نیروهای مردمی منطقه
SNQ201	شهید سلیمانی تنها به ایران اختصاص نداشت بلکه به کل جهان اسلام و کل مقاومت علیه دشمن و اشغالگران اختصاص داشت.	اندیشه جهانی	اندیشه جهانی در ایجاد ائتلاف	نوآوری هم‌نواسازی کشورها (ایجاد ائتلاف)
SL204	امروز در منطقه‌ی ما، منطقه‌ی غرب آسیا، کلمه‌ی مشترک ملت‌ها مقاومت است؛ مقاومت را همه قبول دارند... همین شکست‌هایی که در این چند سال، آمریکایی‌ها در عراق و در سوریه و در لبنان و در فلسطین و مانند این‌ها داشتند، محصول مقاومت گروه‌های مقاومت است.	تبدیل شدن الگوی مقاومت به‌مثابه محصول مشترک جبهه مقاومت	الگوی مقاومت در ایجاد ائتلاف	نوآوری هم‌نواسازی کشورها (ایجاد ائتلاف)
SA202	شهید سلیمانی یک رهبر بین‌المللی بود و در سطح جهان علیه آمریکا فعالیت می‌کرد. او از بیست سال پیش برای ساختن محور مقاومت نه تنها در غزه بلکه در سراسر جهان عرب تلاش کرد.	نگاه فراملی	نگاه فراملی در ایجاد ائتلاف	نوآوری هم‌نواسازی کشورها (ایجاد ائتلاف)

به طریق مشابه فرایند رفت و برگشتی کدزنی انجام شد و نهایتاً سه روایت از سه نوآوری نظامی در سطح مدیریتی برای سپهبد سلیمانی کشف گردید. در ادامه روایت این سه نوآوری ارائه می‌گردد.

هرچند بررسی پایایی پژوهش‌های کیفی نسبت به پژوهش‌های کمی، دشوارتر و در مواردی نیازمند اعتماد به پژوهشگران در امر پیاده‌سازی مناسب روش و انجام مراحل با دقت مضاعف است، باوجوداین به‌منظور تأمین پایایی پژوهش حاضر که در دسته پژوهش‌های کیفی طبقه‌بندی می‌شود، باید به این نکته توجه کرد که نهایت تلاش تیم پژوهش در امر اجرای روش در مراحل گردآوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها صورت گرفته است. ضمن اینکه طبق اشاره‌ای که صورت گرفت، گروه کانونی چهارده نفره‌ای به‌منظور تحقیق و تأیید نهایی یافته‌های پژوهش تشکیل شد و بر اساس نتایج حاصل از این گروه، قابلیت اطمینان هشتادوپنج درصدی به دست آمد که نشان از اعتبار و پایایی قابل قبول پژوهش حاضر داشت.

۴- یافته‌های تحقیق

از مرور داده‌ها و مفاهیم اولیه، سه مقوله محوری حاصل شد که در جدول (۸) مفاهیم اولیه، مفاهیم سطح میانه و مقوله‌های محوری آمده است. در ادامه روایت هریک از مضامین فراگیر به تفصیل شرح داده خواهد شد.

جدول (۸): مفاهیم اولیه، مفاهیم سطح میانه و مقوله‌های محوری

ردیف	مفاهیم اولیه	مفاهیم سطح میانه	مقوله‌های محوری
۱	شخصیت انقلابی حاج قاسم	پیروی حاج قاسم از امام (ره) و رهبری	مقوله‌های محوری
۲	بازگشت حاج قاسم به منظور اطلاع به فرمانده		
۳	شناخت نائب امام زمان (عج) بر منطق ولایت		
۴	تواضع و خشوع حاج قاسم در مقابل ولایت	جایگاه والای ولایت در نزد حاج قاسم و خدمت‌های او به ولایت	نوآوری در اشاعه الگوی ولایت‌فقیه
۵	اعتقاد والای حاج قاسم به ولایت	حضور حاج قاسم به‌عنوان ولایت در منطقه	
۶	متلاشی کردن داعش	خدمت به جهان اسلام	
۷	تقویت مکتب امام خمینی (ره)	خدمت به مکتب امام خمینی (ره)	
۸	شهادت حاج قاسم راهی برای تقویت ولایت		
۹	تسلیم شیخ زکزاکی به رهبری	شناخت حاج قاسم به‌عنوان یکی از مهره‌های اثرگذار ولایت	
۱۰	شهادت حاج قاسم راهی برای تقویت ولایت		
۱۱	کمک حاج قاسم از طریق دادن نامه‌ی رهبری	نقش حاج قاسم به‌عنوان ارتباط‌دهنده ولایت	
۱۲	نقش تعاملی حاج قاسم در تقویت ولایت و مرجعیت		
۱۳	کمکی که از طریق حاج قاسم نهادینه شد		
۱۴	خوبی‌های حاج قاسم؛ راهی برای تقویت مرجعیت و ولایت	نقش حاج قاسم به‌عنوان نجات‌دهنده ولایت در لبنان	
۱۵	تأثیرگذاری رسانه‌ای حاج قاسم در موضوعات کلان	نقش حاج قاسم در اثرگذاری بالای جبهه‌ی مقاومت	
۱۶	حاج قاسم؛ راهی برای بقای ولایت	نقش حاج قاسم در تبیین جایگاه مرجعیت در عراق	
۱۷	حاج قاسم؛ راهی برای بقای ولایت	نقش حاج قاسم در تصویرسازی ولایت و مرجعیت	
۱۸	حضور حاج قاسم به‌عنوان نماینده مکتب در کشورهای منطقه	نقش حاج قاسم در تثویز کردن مفهوم ولایت	
۱۹	سردار سلیمانی، چهره بین‌المللی مقاومت	نقش حاج قاسم در جبهه مقاومت	
۲۰	حاج قاسم؛ راهی برای بقای ولایت	ولایتمداری حاج قاسم در ارتباط با	

	رهبری		
	هدایت حاج قاسم با استعانت از رهبری	گرا دادن حاج قاسم به نیروها از طریق اطلاع‌رسانی رهبری	۲۱
نوآوری بسیج نیروهای مردمی منطقه	ارتباط‌گیری با نیروها جهت بسیج کردن آن‌ها	داشتن روابط صمیمی با نیروها	۲۲
		مطلع بودن از مشکلات رزمندگان	۲۳
		حضور مؤثر حاج قاسم بین نیروها	۲۴
		حضور و ارتباط مستقیم با میدان جنگ	۲۵
		ارتباط با فرماندهان میانی	۲۶
	آزاد نشدن ظرفیت مردمی علیه استکبار به دلیل فقدان فرمانده	معطل ماندن نیروهای بومی به دلیل فقدان فرمانده	۲۷
	ایستادگی و مقاومت در برابر زورگویان	مقاومت لبنان در مقابل دشمن	۲۸
		ایستادگی مجاهدان عراقی در مقابل دشمن	۲۹
		پیکار با عناصر داعش در عراق	۳۰
		مبارزه با دشمن تروریسم	۳۱
		ایستادگی و مقاومت در برابر زورگویان	۳۲
	بسیج شدن نیروها علیه دشمن با هدایت حاج قاسم	بسیج شدن نیروها علیه دشمن با هدایت حاج قاسم	۳۳
		کمک‌رسانی و مشورت حاج قاسم با جبهه بسیج	۳۴
		حمایت حاج قاسم از نیروهای مردمی	۳۵
		محبوبیت حاج قاسم	۳۶
	بسیج کردن نیروهای حزب‌الله با کمک حاج قاسم	قوی تر شدن حزب‌الله با کمک حاج قاسم	۳۷
	بسیج ملت‌های منطقه رمز زمین‌گیری آمریکا	خنثی کردن نقشه‌های آمریکا از طریق تدبیر بسیج ملت‌های منطقه	۳۸
		استفاده از ظرفیت جوانان و عناصر مؤمن برای جنگ با آمریکا	۳۹
		دفاع از سرزمین‌های اسلامی در برابر دشمن	۴۰
		پیشگیری از سرزمین‌های اسلامی در برابر دشمن	۴۱
پر کردن دست مظلومان منطقه علیه استکبار	پر شدن دست غزه توسط حاج قاسم	۴۱	
	حمایت حاج قاسم از مردم لبنان	۴۲	
	دفاع از سرزمین‌های اسلامی در برابر دشمن	۴۳	
	تلاش برای رهایی منطقه از دست تروریست‌ها در سوریه و عراق	۴۴	
	یاری‌رساندن به محرومان جامعه اسلامی	۴۵	
	نیروهای موسوم به ائتلاف بین‌الملل	۴۶	
	نقش حزب‌الله در استقلال لبنان	۴۷	
حزب‌الله شاخه مقاومت در لبنان	قوی تر شدن حزب‌الله با کمک حاج قاسم	۴۸	
	مقاومت لبنان در مقابل دشمن	۴۹	

حضور در عرصه و میدان عمل	حضور مستقیم در خط مقدم	۵۰
	حضور مستمر حاج قاسم در لبنان	۵۱
	حضور و ارتباط مستقیم با میدان جنگ	۵۲
	خدمت به محور مقاومت	۵۳
	حضور مؤثر در عرصه‌های مختلف	۵۴
تفرقه هدف دشمنی آمریکا	نقش بی‌بدیل حاج قاسم در مقاومت	۵۵
	اختلاف افروزی در منطقه هدف دشمن	۵۶
	به خطر انداختن امنیت عراق و جهان توسط آمریکا	۵۷
	آمریکای متجاوز	۵۸
	آمریکا برهم زننده امنیت دنیا	۵۹
ریشه‌کن کردن ظلم و فساد	دشمن ظالم باهدف سیطره بر امت اسلام	۶۰
	انتقام منطقه در پی شهادت حاج قاسم از دشمن	۶۱
نقش حاج قاسم به‌عنوان فرمانده مردمی	نابود کردن فساد در منطقه	۶۲
	قبول فرماندهی حاج قاسم توسط مردم منطقه	۶۳
	خنثی کردن نقشه‌های آمریکا از طریق تدبیر بسیج ملت‌های منطقه	۶۴
	استفاده از ظرفیت جوانان و عناصر مؤمن برای جنگ با آمریکا	۶۵
	توانایی در زمینه‌های مختلف	۶۶
	آینده‌نگری نسبت به مسائل در مواقع تصمیم‌گیری	۶۷
	چندبعدی نگاه کردن به مسائل	۶۸
	ارتباط با فرماندهان میانی	۶۹
	به‌کارگیری فرماندهان برای مدیریت رزمندگان	۷۰
	تأثیر حضور فرمانده بر روح و روان رزمندگان	۷۱
نقش حاج قاسم در حمایت از نیروها	حضور حاج قاسم قوت قلب رزمندگان	۷۲
	حاج قاسم یک چهره بین‌المللی	۷۳
	شخصیت الهام‌بخش حاج قاسم	۷۴
	ترس دشمن از نقش حاج قاسم در منطقه	۷۵
	روحیه دادن به رزمندگان	۷۶
	حضور مؤثر حاج قاسم بین نیروها/محبوبیت حاج قاسم	۷۷
	کمک برای ایستادگی و مقاومت در برابر دشمن	۷۸

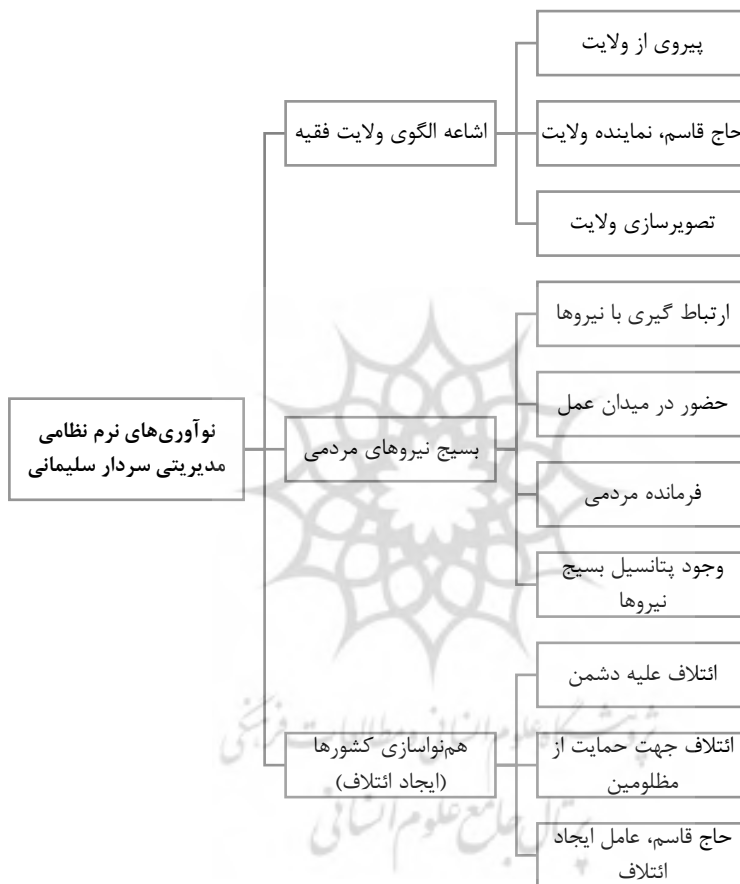
		۷۹	حضور در خط مقدم
		۸۰	حمایت حاج قاسم از ملت‌های منطقه
		۸۱	حمایت حاج قاسم از مردم لبنان
		۸۲	حمایت حاج قاسم از مردم عراق
		۸۳	حمایت حاج قاسم از مردم سوریه
		۸۴	حمایت حاج قاسم از مردم فلسطین
	نیروهای جهان اسلام به‌مثابه یک امت واحد	۸۵	نیروهای جهان اسلام به‌مثابه یک امت واحد
	وجود پتانسیل بسیج نیروها در منطقه	۸۶	ظرفیت موجود جوانان انقلابی در منطقه
		۸۷	مقاومت نیروهای انقلابی مقابل تهاجم دشمن
		۸۸	ظرفیت و اشتیاق نیروهای انقلابی در منطقه
		۸۹	اشتیاق برادران عراقی برای ورود به جبهه
		۹۰	وجود نیروهای داوطلب در عراق
		۹۱	ایستادگی مجاهدان عراقی در مقابل دشمن
		۹۲	حضور جوانان پرشور و انقلابی در منطقه
		۹۳	حضور جوانانی مخلص با روحیه استقامت
		۹۴	همدلی و برادری نیروها
			۹۵
	الگوی مقاومت در ایجاد ائتلاف	۹۶	الگوی کامل سردار سلیمانی برای مقاومت
		۹۷	تبدیل شدن الگوی مقاومت به‌مثابه محصول مشترک جبهه مقاومت
		۹۸	اتحاد و وحدت کلمه محور مقاومت
		۹۹	پیروزی رزمندگان محور مقاومت
		۱۰۰	بصیرت قرآنی، پایبندی به ارزش‌های دینی و منش اهل‌بیت علیهم‌السلام در مقاومت و دفاع از مقدسات، استقامت
		۱۰۱	تعلق پیروزی به جبهه مقاومت
		۱۰۲	پدر معنوی و قلب تپنده جنبش‌های جهادی و مقاومت در جهان
		۱۰۳	اندیشه جهانی
		۱۰۴	ایجاد ائتلاف اثر شهادت‌طلبی
		۱۰۵	ایجاد ائتلاف برای انتقام جنایت آمریکا
	۱۰۶	ایجاد ائتلاف برای به هم زدن نقشه‌های استکبار	
	۱۰۷	مجاهدت رزمندگان در بعد سیاست خارجی	
	۱۰۸	جنگ با استکبار	
		۱۰۸	به خاک مالیدن دماغ استکبار و دشمنان
نوآوری هم‌نوآوری کشورها (ایجاد ائتلاف)			

	اسلام	
ایجاد ائتلاف برای حمایت از سوریه	تعمیق روابط ایران و سوریه در اثر خدمت‌های سردار سلیمانی	۱۰۹
	حمایت روسیه از سوریه	۱۱۰
	مجاب کردن استدلالی کشورهای مختلف برای حمایت از سوریه	۱۱۱
ایجاد ائتلاف برای خونخواهی از آمریکا	محکومیت ترور آمریکا	۱۱۲
	خونخواهی ائتلافی ملت‌های جبهه مقاومت از آمریکا	۱۱۳
	پاسخ سخت و شدید محور مقاومت در خونخواهی سردار	۱۱۴
ایجاد ائتلاف برای مبارزه با آمریکا و رژیم صهیونیستی	مبارزه با آمریکا و رژیم صهیونیستی	۱۱۵
	مقابله با پروژه‌های آمریکایی-صهیونیستی در منطقه	۱۱۶
ایجاد ائتلاف برای مجازات جنایات آمریکا	مجازات جنایت آمریکا توسط جهانیان	۱۱۷
ایجاد ائتلاف برای نابودی آمریکا	اتحاد تمام آزادیخواهان برای نابودی آمریکا	۱۱۸
	اشداء علی الکفار	۱۱۹
	جبهه مقاومت خواهان نابودی آمریکا	۱۲۰
ایجاد ائتلاف برای نابودی داعش	پیروزی بر داعش	۱۲۱
	نابودی داعش	۱۲۲
	نابودی داعش، خدمتی بزرگ برای ائتلاف بین کشورها	۱۲۳
	روابط حاج قاسم به‌عنوان یک فرمانده و دیپلمات سیاسی با پوتین، اردوغان و بشار اسد و همچنین با نوری مالکی نخست‌وزیر وقت برای راه‌اندازی حشدالشعبی علیه نابودی داعش	۱۲۴
	ایجاد ائتلاف علیه تشکیلات تروریسم در منطقه	۱۲۵
ایجاد ائتلاف علیه نابودی نظام سلطه در منطقه	ایجاد وحدت کلمه بین کشورها برای از بین بردن نظام سلطه در منطقه	۱۲۶
ایجاد ائتلاف میان کشورهای منطقه	متحد کردن عراق و در سوریه و در لبنان و در فلسطین و مانند این‌ها	۱۲۷
	سخنان قانع‌کننده، منطقی و تأثیرگذار، راز ایجاد ائتلاف در منطقه	۱۲۸
	انتقام توسط ایران، یمن و عراق و لبنان تا سوریه و فلسطین	۱۲۹

	سردار سلیمانی عامل ایجاد ائتلاف	سردار سلیمانی یکی از عوامل امنیت منطقه	۱۳۰
		سردار سلیمانی یکی از عوامل امنیت بین‌الملل	۱۳۱
		سردار سلیمانی یکی از عوامل وحدت بین‌الملل	۱۳۲
	نگاه فراملی در ایجاد ائتلاف	نگاه فراملی	۱۳۳

شکل (۱): نوآوری‌های نرم نظامی مدیریتی سردار سلیمانی در جبهه مقاومت

روایت اول: نوآوری در اشاعه الگوی ولایت فقیه

پس از آنکه داعش تا مرز ایران پیشروی کرد و به نزدیکی بغداد و شهرهای مذهبی نجف، کربلا و سامرا رسید، شیخ مهدی کربلایی نماینده آیت‌الله علی سیستانی (حفظه الله و

دام‌زله)، مرجع عالی شیعیان عراق در خطبه‌های نماز جمعه کربلا گفت: «واجب است شهروندانی که قادر به حمل سلاح هستند، از کشور، ملت و مقدسات خود دفاع کنند و داوطلبانه برای این هدف مقدس به نیروهای امنیتی بپیوندند.» (SHN312) در همین راستا، نقش کم‌نظیر سردار سلیمانی در طی سالیان پیکار با عناصر داعش در عراق و زحمات فراوانی که در این راستا متحمل شد فراموش ناشدنی است (S31). اصلی‌ترین موضوع در آن زمان، نبود فرمانده‌ای کاردان برای رهبری نیروهای عراقی بود (SL12). زمانی که فتوای تاریخی حضرت آیت‌الله‌العظمی سیستانی (حفظه الله و دام‌زله) درباره‌ی موضوع جهاد صادر شد، موضوع پذیرش داوطلب و روی آوردن برادران عراقی به جبهه‌ها پیش آمد که به سامان‌دهی نیاز داشت. حاج قاسم همان وقت از فرودگاه بغداد به دمشق آمد و از فرودگاه دمشق به بیروت و سپس به ضاحیه‌ی جنوبی (SHN37). او با این اقدامات خود محاصره را از بین می‌برد و دشمن را متواری می‌کرد (SL14). نکته‌ی مهم چرایی انجام این اعمال توسط سردار سلیمانی هست که برگرفته از مکتب امام خمینی (ره) بوده است (SHN313). شخصیت سردار سلیمانی به کمک مرجعیت بود که در راستای نابودی و متلاشی کردن داعش نقش غیرقابل‌انکاری ایفا کرد (SL18). دلیل اصلی که سردار سلیمانی در عراق و لبنان خیلی زودتر به نتیجه رسید و از نیروهای ائتلاف غیرمسلمان چین، سوریه و ترکیه در آنجا به‌صورت گسترده بهره‌نبرد (SHN36)، این بود که در تشیع، تئوری فعال ولایت‌فقیه وجود دارد (SL31)؛ اما اهل سنت از این موهبت فعال محروم‌اند. در کشور لبنان به دلیل وجود همین مرجعیت هست که نسبت به سایر کشورهای منطقه نقش بسزایی دارد (SHN33). در واقع کمک‌هایی که سردار به‌عنوان ارتباط‌دهنده‌ی ولایت در لبنان داشته است، این کشور را نسبت به سایر کشورهای منطقه متمایز می‌کند (SHN35). البته این مهم در عراق نیز به‌صورت گسترده قابل‌مشاهده هست (SHN311). این مهم با همکاری شهید ابو مهدی المهندس عملیاتی شد و دیری نپایید که گروه تروریستی داعش متحمل ضربه‌های خطرناکی شد و ریشه‌ی آن به نابودی گرایید (SHSH1). در وهله‌ی بعدی، اصلی‌ترین موضوع مفهوم ولایت‌فقیه هست که راهگشاست (H31).

ولایت‌فقیه برگرفته از دین مبین اسلام است. البته ولایت‌فقیه محدودیت‌هایی نیز دارد؛ اول، اعتباری بودن ولایت مطلقه فقیه هست که بیانگر همسان بودن اختیارات حکومتی فقها با اختیارات حکومتی پیامبر و ائمه عظیم‌الشأن به معنای همپایی مقام معنوی آن‌ها نیست و باید گفت که «جعل خلافت برای فقها در رتبه جعل آن برای ائمه نیست و برخلاف آنچه بعضی گمان برده‌اند، این دو نوع خلافت در عرض یکدیگر قرار ندارد.»

(Schirazi, 1998)؛ دوم، ولایت مطلقه فقیه در چهارچوب قوانین الهی هست که در آن حکومت اسلامی، حکومت قانون است و همه مجریان و دست‌اندرکاران آن مطیع قانون هستند، حتی «ولایت مطلقه فقیه» نیز با اختیارات گسترده‌اش تابع قانون و مقررات اسلامی است (المؤمن، ۱۴۱۸)، از طرفی حکومت اسلامی نظامی است که از وحی الهی گرفته شده است که در تمام زمینه‌ها از قانون الهی کمک می‌گیرد، و هیچ‌یک از زمامداران و سرپرستان امور جامعه حق استبداد رأی ندارند (بدریان، ۱۴۱۹). سوم، ولایت مطلقه فقیه در چهارچوب مصلحت عمومی هست که حاکم جامعه اسلامی می‌تواند در موضوعات، بنا بر مصالح کل مسلمانان یا بر طبق مصالح افراد حوزه حکومت خود، عمل کند. این اختیار هرگز استبداد به رأی نیست، بلکه در این امر مصلحت اسلام و مسلمین منظور شده است؛ پس اندیشه حاکم جامعه اسلامی نیز، همچون عمل او، تابع مصالح مسلمین است (Schirazi, 1998). چهارم، عملکرد «ولایت فقیه» به معنای نظارت و کنترل فعال، و نه حکومت حاکم بر محکومین هست که حکومت ولی فقیه به معنای «نظارت و اشراف بر امور» است و فقیه حکومت نمی‌کند بلکه نظارت می‌کند؛ یعنی بر اجرای قوانین اسلامی کنترل دارد و اساساً در نظام اسلامی، حکومت به معنای استیلا و «تغلب» حاکم بر محکومین وجود ندارد (Schirazi, 1998). به‌طور کلی، اصلی‌ترین موضوع این است که اگر جامعه به دنبال حداکثر کردن منافع میهنی نیز باشد، می‌بایست چنین مختصاتی را برای کسی که می‌خواهد از آن پیروی کند در نظر بگیرد (SEQ31).

در ادامه شاید اصلی‌ترین نکته عملیاتی کردن مفهوم ولایت فقیه به دست سردار سلیمانی برای بزرگان شیعه هست (SHN311). وقتی که حتی پس از شهادتش نیز مفهوم ولی فقیه را به‌عنوان یک پیشرو برای بزرگان شیعه بیان کرد (Z31) به این صورت که ایشان خداوند متعال را به داشتن چنین ولایتی سپاسگزار هستند (Z32). سردار سلیمانی وقتی از ولی فقیه وقت (چه حضرت امام (ره) و چه آیت‌الله خامنه‌ای) دستوری می‌شنید، بلافاصله به انجام آن مبادرت می‌ورزید (HA32) ارادت سردار به ولایت فقیه در اعمال و کردار او هویدا بود (HA31). به‌بیان دیگر سردار سلیمانی نقش اصلی خویش را در تئوریزه کردن مفهوم ولایت ایفا کرد؛ یعنی از طریق بهره‌گیری صحیح از ابزار دین توانست ولایت فقیه را در این دو کشور نهادینه نماید که این خود نوآوری منحصر به فرد بود (A31). وقتی که با حضور خویش در لبنان به باعث یکپارچگی جهان اسلام و استیلای مرجعیت در این کشور می‌شد (SHN314) یا زمانی که در عراق به همراه ابومهدی المهندس سبب اتحاد مردم این کشور از طریق مرجعیت و نابودی فتنه‌ای به نام داعش شد (SZJ4). در

این راه، سردار سلیمانی از اصول منبعث از مکتب ولایت‌فقیه بهره برد (SL32) که در نهایت او را به شخصیتی فرا منطقه‌ای تبدیل نمود که به‌عنوان نماینده‌ی ولایت‌فقیه به تبیین این مفهوم برای جبهه‌ی مقاومت پرداخت (SHN34). در واقع شخصیت به‌شدت انقلابی سردار سلیمانی بود که او را در این زمینه هدایت می‌کرد (SL34). به همین منظور، بزرگان مقاومت نیز این موضوع [یعنی شهادت سردار سلیمانی] را به رهبری و جمهوری اسلامی ایران تسلیت گفتند (EH31). البته ناگفته نماند که شهید سلیمانی چهره‌ی بین‌المللی مقاومت است و همه‌ی دلبستگان مقاومت خونخواه او هستند (SL33).

روایت دوم: نوآوری بسیج نیروهای مردمی منطقه

پُر کردن دست مظلومان منطقه علیه استکبار برای دفاع از سرزمین‌های اسلامی (HA106) و تلاش برای رهایی منطقه از دست تروریست‌ها در غزه (SL105)، لبنان (SAYA102)، عراق و سوریه (Z101) در شرایط بسیار ناپایدار منطقه (SEQ102)، بسیار سخت بود. آمریکا طرح خاورمیانه جدید را طرح کرده بود (T101, SP101). نیروهای داوطلب از هم‌گسیخته در کشورهای مختلف وجود داشتند اما توان کافی برای نبرد یا حتی توان کافی برای فهم عمیق میدان نبرد وجود نداشت (SL102). فقدان فرماندهی (SL102) برای استفاده از این ظرفیت‌های عظیم مردم و جوانان مخلص باروحیه استقامت (HA104) باعث ناکارآمدی و یاس در منطقه شده بود (SL102). به‌ظاهر نقشه‌ی آمریکا باهدف اختلاف افروزی (HQ101) در منطقه به نتیجه می‌رسید؛ عراق از هم می‌گسست (SSAN101)، اقوام جدا می‌شدند، اهل سنت نواحی شمال عراق را می‌گرفتند و شیعه قسمت‌های کوچکی از عراق را حفظ می‌کرد (SSAN102, SHR101). بشار اسد در سوریه به زیر کشیده می‌شد و نیروهای موسوم به ائتلاف بین‌الملل به رهبری آمریکا (T102) در آنجا مستقر می‌شد؛ آینده‌ای نظیر افغانستان (ABH101). لبنان تجزیه می‌شد و با از بین رفتن حزب‌الله -شاخه مقاومت در لبنان- (SHN113, SL111) ایمنی کافی برای رژیم صهیونیستی در منطقه ایجاد می‌شد (SL110). حکایت سوگ خاورمیانه محقق می‌شد و خاورمیانه به یک ایالت محروم از ایالت‌های آمریکا می‌پیوست (SSAN102).

آنچه مانع تحقق رویای آمریکا در منطقه شد، حضور جمهوری اسلامی ایران به‌صورت فعال در منطقه بود (SL106, HA107). این حضور بیش از آنکه بر پایه ظرفیت‌های مالی نه‌چندان قابل‌تعریف جمهوری اسلامی ایران باشد متکی بر ظرفیت فرماندهی برای بسیج نیروهای مردمی بود (SL103, SL108)؛ یعنی بهره‌گیری از مردم به نفع مردم در

منطقه (SL109). سپاه پاسداران انقلاب اسلامی که مأموریت صیانت انقلاب اسلامی و نه ایران را دارد، شاخه‌ی بین‌الملل خود یعنی سپاه قدس را به رهبری سردار قاسم سلیمانی در منطقه فعال کرد (SMA103, SAF101). فعالیت حاج قاسم در راه خدمت به کشورش و محور مقاومت (BA101)، متمرکز بر حضور در عرصه‌ی میدان و عمل بود (SHN102) و محدود به ایرانیان نمی‌شد. ارتباط مستقیم با میدان جنگ (SHN114) داشت و در عین حال حضور مؤثر (HA102) به‌عنوان مستشار جنگی در میدان بود (SHN101) که نقش بی‌بدیل حاج قاسم را در مقاومت نشان می‌دهد (HA109).

شخصیت کاریزماتیک (HA101, HA110) و محبوبیت بین نیروها (SHN125)، آینده‌نگری (SHN110) و نگاه چندبعدی به مسائل داشتن (SHN111)، توانایی (SHN109) و مدیریت رزمندگان (SHN116, SHN121) از طریق حضور مؤثر (SHN106) و مستقیم در میدان (SHN115)، ارتباط با فرماندهان میانی (SHN117)، داشتن روابط صمیمی با نیروها (SHN103) و مطلع شدن از مشکلات آن‌ها (SHN105) و تأثیر بر روح رزمندگان (SHN122)، او را به نقش محوری و شخصیتی الهام‌بخش (SAHQ101) در جبهه مقاومت مبدل ساخت که حضور ایشان در منطقه قوت قلبی برای رزمندگان بود (SHN123) و موجب ترس و دلهره در دل دشمنان می‌گشت (EH101). او به این باور بود که نیروهای جهان اسلام امت واحده‌اند (HA108) و می‌توانند با مفهوم مقدس بسیج در ریشه کردن ظلم و فساد (SEQ103) از عالم دست‌به‌دست هم دهند (SMA102).

مفهوم بسیج نوآوری‌ای بود که در سال ۱۳۵۷ شمسی (۱۹۷۹ میلادی) با ابتکار امام خمینی (ره) در ایران ایجاد شد. بسیج عبارت است از ظرفیت مردم برای یاری اسلام و حفظ نظام. این ظرفیت (SL101, SHN108) در عراق (SL113, HA105) با وجود نیروهای داوطلب (SHN119, SHN120)، حضور جوانان پرشور و انقلابی (HA103)، مجاهدان غیور (AN101) و اشتیاق آن‌ها برای ورود به جبهه (SHN118) با عنوان حشدالشعبی (HA104) که حضور پررنگی در مقابله با عناصر داعش داشتند (S102) در لبنان با نام حزب‌الله (SL112) و در یمن با نام انصارالله (SMA101) به‌طور تأثیرگذاری بروز کرد. متولی انتقال این مفهوم به این کشورها حاج قاسم سلیمانی است (SL114, SL115). کسی که عمر خود را در مبارزه با تروریسم سپری کرد (BA102) و با روحیه دادن به رزمندگان (SHN104)، حمایت (SHN107, SHN127) از مردم مظلوم فلسطین (EH102)، سوریه (BA103)، عراق (S101) و لبنان (SHN112, S101) و هدایت در بسیج کردن نیروها (SL104, SHN126) در مقابل استکبار

جهانی ایستادگی کردند (SHN124, H101, AN102) و برابر زورگویی آن‌ها سر خم نکردند (SEQ101, SL107). نوآوری او در تغییر مکان مفهوم بسیج، زمینه‌ساز فتح‌الفتوح‌های بزرگی در منطقه شده (SL109, SAYA102, Z101) و این مقدمه شکست‌های آمریکا و خروج از منطقه گردیده است (SL106).

روایت سوم: نوآوری هم‌نواسازی کشورها (ایجاد ائتلاف)

امام و امت کل واحدی برای پیروزی جبهه حق علیه باطل است (SMTM203). در مقابل حق، استکبار تعریف می‌شود که زیاده‌خواه است (HBHN201, HOB201) و در پی به استضعاف کشیدن کشورهای ضعیف‌تر (SSAN202, SHSH203). آمریکا در دوره‌ی ما نماینده‌ی ظهور شیطان در روی زمین است (SEAZ201). امام خمینی (ره) از آمریکا تعبیر به شیطان بزرگ کرده است (IK201). مردم با امام خمینی (ره) بیعت کردند و کل واحد امام و امت شکل گرفت (SA203) و پس از ایشان رهبری امت به دست امام خامنه‌ای است (HA208, HA204, SMA207). مظلومین منطقه بعد از گذشت چند دهه، متوجه کمبودهای خود در این رابطه شدند (HA209, SHN201). نیازمندی‌های مردم و از طرفی پروژه‌های پایان‌ناپذیر استکبار در منطقه (SAYA204, SAYA202) که توسط نظام سلطه در کشورهای منطقه وارد می‌شد (SSAN201, ABH204) همگی بسترساز شکل‌گیری ائتلافی علیه آمریکا (ABH202) و اقدامات ضد انسانی او (SAYA201) را فراهم آورد. این ائتلاف تنها شامل کشورهای اسلامی نبوده است (SNQ201, AN201, HA206). با درگیر شدن روسیه و ترکیه و در مواقعی چین، ائتلاف مسلمین در منطقه قوت گرفت (P201). به‌نحوی که تلاش‌های بی‌سرانجام ائتلاف ضعیف اسلامی مستقر در منطقه با ورود این کشورها توانست فشار اسد را در سوریه حفظ کند (BA201). تکنولوژی مهم به‌کاررفته در این جنگ نامتقارن، استفاده از روحیه منفعت‌طلبی کشورهای غیر اسلامی بوده است. چین نه‌تنها کشوری مسلمان نیست، بلکه هیچ دین رسمی‌ای را پیروی نمی‌کند. روسیه مسلمان نیست. ترکیه هنوز هم در کشاکش اسلامیت یا زیست لائیکیتی در طبقات سیاسی خود فرورفته است. درحال روسیه و چین حق و تو در مجامع بین‌المللی دارند. فعال کردن این حق و تو و حتی متقاعد کردن آن‌ها برای دخالت نظامی با هزینه‌های خود در جنگ سوریه از عجیب‌ترین اتفاقات نظامی دهه‌های اخیر است (SL208). این دخالت‌های نظامی داعش را از بین برد (SL206, SHSH202, AH201) و خود تبدیل به خطری برای آمریکا در منطقه شد (SAF201). عامل اصلی به وجود آمدن این ائتلاف سردار سلیمانی است (SMA201, SHR201).

(A201)، فرمانده سپاه قدس پاسداران انقلاب اسلامی ایران (A202). بدون حضور قاسم سلیمانی عملاً امکان ائتلاف وجود نداشت (SZJ201، AN202). قاسم سلیمانی موفق شد که به عنوان مقام عالی‌رتبه نظامی منطقه، مسئولین سیاسی چین، روسیه و ترکیه به لحاظ اقتصادی نسبت به اقتصادی بودن و به صرفه بودن جنگ علیه داعش و آمریکا در منطقه توجیه کند (SL207، SL208) و طرح‌ها و نقشه‌های استکبار جهانی را نقش بر آب کند (SMA202). این شکست‌ها محصول مقاومت گروه‌های مقاومت می‌باشد (SL203). سلیمانی یک رهبر بین‌المللی بود (SA202) و در سطح جهان علیه آمریکا و ساختن محور مقاومت تلاش می‌کرد (EH202، HA202). انگیزه فتح از زمان شکست چندساعته‌ی مصر از رژیم صهیونیستی از چند دهه قبل بین مسلمین فروکش کرده بود؛ اما امروز سخن از فتح‌های جدی‌تر (SHN208، EH208) و حرکت برای اقامه نماز جماعت در مسجداقصی و آزادی قدس (EH207، EH205، EH201) است (SQA201، SAK201، SHN204). حمایت مستقیم سردار سلیمانی از فلسطین و در اختیار گذاشتن تجربیات نظامی و امنیتی خود به مبارزان مقاومت بر همگان واضح است (ABOH202). در اوج این فتوحات سردار پرافتخار اسلام (SL209) به دست آمریکا در فرودگاه بغداد به فوز شهادت رسید (SHN205، SMTM201، HA201، ABH205) و به سیدالشهدای خط مقاومت بدل شد (SHN206). او طالب شهادت بود و به آن نائل آمد (AN204). او تنها فرمانده نیروی قدس و ژنرال ایرانی نبود، بلکه یک الگوی کاملی برای مقاومتان و مجاهدان منطقه (SHN207) و برای محور مقاومت همچون پدر معنوی و قلب تپنده‌ای بود (SMA204، SAHQ201) که شهادتش برای محور مقاومت بسیار سخت و دردناک است (SMA206، HA207). شهادت بزرگ او منطقه را به برگزاری اجتماعات (HA205) و خونخواهی او (SL202) و محکوم ساختن جنایت آمریکا (SHSH201)، SMA210، SMA203، EH203، EH204، SMTM202) و مبارزه جدی‌تر علیه نظام سلطه ترغیب کرده است (SMA209، ABOH201). منطقه به دنبال قصاص عادلانه از قاتلان جنایت پیشه (SHN202) و انتقام این عمل جنایت‌کارانه است (SA201، SKS201، SMA203). شهدای ملت‌های مقاومت، شهدای تمام امت اسلامی در جنگ با استکبار هستند (ABH201). خون شهیدان مقاومت علی‌الخصوص سردار سلیمانی، موجب وحدت کشورهای منطقه برای نابودی آمریکا شده است (SZJ202، SHR202، AH202، SMA205، AN206). در واقع آمریکا با ترور سردار سلیمانی، خودکشی راهبردی برای پروژه‌های استعماری خود انجام داد (SAYA203). آمریکا تنها قاسم سلیمانی را هدف قرار نداد بلکه جهاد، معارزه و روحیه انقلابی بین‌المللی را هدف قرارداد (SMS201). بعد

از شهادت سردار، نزاع صرفاً دیپلماتیک چهل‌ساله‌ی ایران و آمریکا تمام شد (SSQ201) و پایگاه نظامی عین الاسد زیر حمله موشکی جبهه مقاومت به توبره کشیده شد. این اولین حمله نظامی علیه آمریکا از بدو شکل‌گیری این غده سرطانی است. بعد از حمله به عین‌الاسد ائتلاف در منطقه، قوی‌تر شده است و دست‌کم چهار حمله نظامی دیگر به آمریکا توسط گروه‌های آزادی‌خواه در فاصله‌ی کمتر از پنج ماه اتفاق افتاد، این یعنی آمریکا باید برود (AN203، EH206، EH205). سنای عراق بعد از گذشت چند دهه اسارت مستقیم از واقعه‌ی ۱۱ سپتامبر به خود جرئت داد رسماً مهر اتمام حضور آمریکا در منطقه را بر روی مصوبه خود بکوبد (KH201). به‌بیان‌دیگر سلیمانی شهید از سلیمانی زنده فعال‌تر (SAYA205، HA203) و برای آمریکا خطرناک‌تر است (SHN203)، (BA202) و پیروزی‌های بیشتری به دنبال دارد (ABH203).

۵- بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادها

۵-۱- بحث

نوآوری‌ها در دوره‌ای طولانی در فناوری‌های سخت جست‌وجو می‌شدند. دل‌نگرانی ناشی از سقوط‌های فناورانه به‌مثابه بن‌بست‌های توسعه‌ی علمی همواره در عرصه‌های مختلف ایجاد ابهام‌های مختلف می‌کرد. عرصه نظامی آماج شدیدتر این ابهام‌ها بوده است. نظامی‌گری همیشه با نوعی سلبیت مسیر خود را از میان‌گذاره‌های توپ آتش تعریف کرده است. جنگ سرد در میانه دهه ۱۹۶۰-۱۹۸۰ نشان داد که همه‌چیز را نباید از ناوهای جنگی و توپ‌های همیشه فعال پشت جبهه‌ها دنبال کرد. نظامی‌گری نیز می‌تواند در میانه راه به سمت استفاده از ظرفیت‌ها اجتماعی راه‌گسیل نماید. نوآوری در جنگ‌های امروز نه به آرایش نظامی در حدود کشور متخاصم است و نه اساساً نظامی‌گری راه‌آداره نظامیان تلقی می‌شود. رویکردهای انسانی به جنگ تقدیرات جنگ‌ها را به‌هم‌ریخته است. آورده‌های جنگ فروکاستی از اندیشه‌های پیشین و رویآوری به عقاید کشور غالب در جنگ است. نوآوری‌ای در عرصه‌ی نظامی پیروز خواهد بود که ریالی از ذخایر کشور را صرف خرید تسلیحات نکند، کشورها را علیه او نشوراند و فرایند اقناع و همراه‌سازی ملل پیش از پیروزی در جنگ حاصل شود. حاج قاسم سلیمانی ذخایر ارزی جمهوری اسلامی ایران را هیچ‌وقت صرف توسعه اهداف نظامی در جبهه مقاومت نکرد. مردم جبهه مقاومت شوریده حال او بودند. حال دگرگون مردم این جبهه، تشییع جنازه بی‌سابقه او را در تاریخ بشریت رقم زد. مردم خون‌خواه او شدند. رزمندگان جبهه مقاومت او را فرمانده خویش می‌پنداشتند و بعد از شهادت او در خدمت آرمان‌های درآمدند.

حاج قاسم سلیمانی فرمانده سپاه قدس سپاه پاسداران انقلاب اسلامی دارای نوآوری‌های بی‌نظیری در تاریخ جنگ‌های مسلمین است. مبنای او در نوآوری‌ها بیش از آن که متوجه نوآوری‌ها سخت باشد متوجه نوآوری‌ها نهادی و مدیریتی بود. تشریح جایگاه امام در میان امت و نقش بی‌بدیل نهاد مرجعیت به‌عنوان نایب عام امام معصوم در عراق و لبنان مهم‌ترین وزنده‌ترین نوآوری نظامی اوست. نوآوری دیگر او به‌کارگیری مفهوم بسیج در نظام جمهوری اسلامی ایران در کشورهای عضو جبهه مقاومت است. الحشدالشعبی در عراق، انصارالله در یمن، اخوان المسلمین در مصر و بالاتر از همه حزب الله در لبنان اتکای جنگ بر نهاد دولت را سلب و آن را به دامان واقعی جامعه مبارز انتقال داد. در چنین صورتی دیگر هرآسی از وطن‌فروشی دولتمردان یا کم‌کاری آن‌ها برای موفقیت کشورها وجود ندارد. نوآوری سوم سردار در ایجاد ائتلاف غیردینی مبتنی بر حداکثر سازی سود قابل‌محاسبه در جنگ برای ابرقدرتها و بسیج کردن آن‌ها علیه دشمن بشریت است. همراه سازی چین، روسیه و ترکیه علیه مواضع آمریکا در طول تاریخ چند سده‌ای ایالات‌متحده بی‌نظیر است.

پس از شهادت سردار سلیمانی، سپاه قدس بایستی راه ایشان را در انجام نوآوری‌های نظامی در جبهه مقاومت ادامه دهد چراکه امروزه جبهه‌های دست برتر دارد که نوآوری داشته باشد و نوآوری‌ای پیروز است که کمترین هزینه و بیشترین اثر را برای کشورش داشته باشد. در این پژوهش با توجه به محدودیت‌های موجود امکان بررسی نوآوری‌های سردار سلیمانی در سایر عرصه‌ها وجود نداشت اما می‌توان اذعان داشت که سردار سلیمانی در سایر عرصه‌های غیرنظامی نیز از نوآوری‌های بی‌نظیر خود بهره گرفته‌اند. بررسی این‌گونه نوآوری‌ها جهت استفاده و الگو‌گیری مدیران و مجریان پیشنهاد می‌شود. همچنین با توجه به نتایج پژوهش و نوآوری‌های نظامی مدیریتی سردار سلیمانی پیشنهاد می‌گردد چگونگی پیاده‌سازی این نوآوری‌ها یعنی اشاعه الگوی ولایت‌فقیه، بسیج نیروهای مردمی و هم‌نوا سازی کشورها جهت ایجاد امنیت و مبارزه با دشمن بررسی شود و مدل پیاده‌سازی و اجرای آن طراحی گردد.

۶- منابع

۱-۶- منابع فارسی

۱. اشرفی، ا. (۱۴۰۱). جایگاه ولایت در مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی. مشرق موعود، ۶۱، صص ۲۰۱-۲۳۵.
۲. المؤمن، ع. (۱۴۱۸). دراسات. قضا یا اسلامیة معاصرة، ۹۷-۱۴۴.
۳. الهی نژاد، ح. & ستار، ف. (۱۴۰۰). نقش انسجام و اتحاد مسلمانان در زمینه‌سازی ظهور با تأکید بر مکتب شهید سلیمانی. جامعه مهدوی، ۲ (۲)، صص ۶۰-۸۵.
۴. باقری دولت‌آبادی، ع. (۱۴۰۰). انقلاب اسلامی و مکتب سازی: نمونه موردی مکتب شهید حاج قاسم سلیمانی. مطالعات دفاع مقدس، ۲۸، صص ۲۷-۵۵.
۵. بدریان، . (۱۴۱۹). الامام الخمينی و المجتمع المدني / البعد القانوني. التوحيد (عربی)، ۱۰۶-۱۲۰.
۶. برزنونی، م. اکبری، ح. & دانشکده و پژوهشکده مدیریت و اقتصاد. (۱۳۹۹). نطق سلیمان (مجموعه سخنرانی‌های محوریندی شده سردار سپهید شهید حاج قاسمی سلیمانی). تهران: دانشگاه امام حسین علیه‌السلام.
۷. بنزاده ماهانی، ص. & حسین زاده باردئی، خ. (۱۴۰۰). تحلیل قرآنی رابطه‌ی انتظار و مقاومت اسلامی در مکتب شهید سلیمانی. جامعه مهدوی، ۲ (۲)، صص ۸۸-۱۲۳.
۸. بیات، ع. & سیدطباطبایی، س. (۱۳۹۹). الگوی مطلوب ارتباطات میان‌فردی در سلسله‌مراتب فرماندهی: مورد مطالعه شهید حاج قاسم سلیمانی. مدیریت اسلامی، ۲۸ (۴)، صص ۱۶۹-۱۸۵.
۹. پورمنافی، ا. دعاگوین، د. & سهرابی، م. (۱۳۹۷). بازشناسی مؤلفه‌های فرهنگ دفاعی و قدرت ملی در منظومه فکری مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی). راهبرد، صص ۱۶۱-۱۸۳.
۱۰. پهلوان شریف، م. & کاظمی، م. (۱۳۹۹). تبیین الگوی شایستگی مدیران جهادی تمدن‌ساز (مورد مطالعه: شهید قاسم سلیمانی). مدیریت اسلامی، ۲۸ (۴)، صص ۱۴۱-۱۶۸.
۱۱. جلیلیان، ح. (۱۳۹۹). الگوی تفکر راهبردی مدیران جهادی بر اساس وصیت‌نامه الهی سیاسی شهید قاسم سلیمانی. مدیریت اسلامی، ۲۸ (۴)، صص ۹۳-۱۱۱.
۱۲. چراغی کوتیانی، ا. (۱۴۰۰). شاخصه‌های جامعه‌شناختی انتظار راهبردی در مکتب شهید سلیمانی. جامعه مهدوی، ۲ (۱)، صص ۱۱۶-۱۴۴.

۱۳. خامنه‌ای، س. (۱۳۹۸، ۱۰ ۲۷). *اینک نیروی بدون مرز قدس! بازیابی از دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای*: <https://farsi.khamenei.ir/others-note?id=44709>
۱۴. خانی، ع. & محمدی، ع. (۱۳۹۹). *بازشناسی مؤلفه‌های مکتب شهید سلیمانی مبتنی بر بیانات امام خامنه‌ای مدظله‌العالی. مطالعات راهبردی بسیج*، ۲۳ (۱۶)، صص ۵-۳۷.
۱۵. دبیرخانه دائمی مکتب شهید سلیمانی. (۱۳۹۹). *موردکاوی سیدالشهدای مقاومت*. تهران: دانشگاه امام حسین علیه‌السلام.
۱۶. دهقانی پوده، ح. & پاشایی هولاسو، ا. (۱۳۹۹). *تدوین الگوی فرماندهی شهید قاسم سلیمانی. مدیریت اسلامی*، ۲۸ (۲)، صص ۱۳-۳۷.
۱۷. رجبی، م. (۱۳۹۹). *شاخصه‌های مکتب شهید سلیمانی در اندیشه آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی). بصیرت و تربیت اسلامی*، ۱۷ (۵۵)، صص ۳۱-۵۶.
۱۸. ردایی، ه. ساده، ا. & امینی سابق، ز. (۱۴۰۰). *مکتب شهید سلیمانی، منظومه عملی مسئولیت اجتماعی مدیران جهادی. رهیافت‌های نوین در مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی*، ۱ (۱)، صص ۹۷-۱۲۵.
۱۹. روح‌اللهی، م. (۱۴۰۰). *شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های نفوذ اجتماعی در سبک رهبری شهید قاسم سلیمانی. مدیریت اسلامی*، ۲۹ (۲)، صص ۵-۴۲.
۲۰. رودگر کوهپیر، م. (۱۴۰۰). *معنویت اجتماعی در مکتب سلیمانی*. تهران: موسسه فرهنگی دانش و اندیشه معاصر.
۲۱. ریتنهاوس گرین، ب. (۱۳۹۴). *نوآوری نظامی در آمریکا پس از جنگ سرد*. (م. فقیه، & م. آزادنی، مترجم) تهران: موسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی.
۲۲. سیاهپوش، ا. (۱۴۰۰). *ویژگی‌های انسان تراز در مکتب شهید سلیمانی و نقش آن در انتظار. جامعه مهدوی*، ۲ (۲)، صص ۱۵۷-۱۸۶.
۲۳. فرزندی اردکانی، ع. صفری، ح. سادات، م. & بازرگانی، ح. (بدون تاریخ). *طراحی الگوی راهبردی-فرهنگی اقتصاد مقاومتی با ملاحظه اقتصادی-دفاعی مبتنی بر اندیشه‌های مقام معظم رهبری در ج. ا. ایران. پژوهش‌های انقلاب اسلامی*، ۷، ۱۴۵-۱۷۶.
۲۴. قراباغی، م. & ازگلی، م. (۱۳۹۹). *واکاوی سبک رهبری سردار شهید حاج قاسم سلیمانی الگوی متعالی رهبری خدمتگزار. مدیریت اسلامی*، ۲۸ (۴)، صص ۱۱۳-۱۳۹.
۲۵. کریم‌خانی، ا. (۱۴۰۰). *اسرار سلیمانی: مقالات جمعی از صاحب‌نظران درباره شخصیت شهید سردار حاج قاسم سلیمانی*. تهران: خط مقدم.
۲۶. لطیفی، م. (۱۳۹۹). *روش موردکاوی به‌مثابه الگوی آموزش دلالت‌هایی برای تبیین مکتب شهید سلیمانی. مدیریت اسلامی*، ۲۸ (۴)، صص ۹-۳۲.
۲۷. ماندل، ر. (۱۳۷۹). *چهره متغیر امنیت ملی*. (پ. م. راهبردی، مترجم) تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.

۲۸. محمدی، م. سلیمی، س. بوشهری، ع. & نظری زاده، ف. (۱۳۸۷). *نظام نوآوری دفاعی؛ مروری بر مفاهیم و تجارب پنج کشور چین، فرانسه، آلمان انگلیس و اسپانیا*. تهران: مرکز آینده‌پژوهی علوم و فناوری دفاعی - موسسه آموزش و تحقیقاتی صنایع دفاعی.
۲۹. محمود، پ. (۲۰۰۹). *صدر انقلاب، به‌مثابه نقشه راه جهان‌گرایی دراندیشه سیاسی امام خمینی (ره)*. انسان پژوهی دینی، ۶، ۱۷۱-۱۸۳.
۳۰. مقیمی، س. (۱۳۹۹). رهبری اخلاص مدار؛ جوهره مکتب شهید سلیمانی. مدیریت اسلامی، ۲۸ (۴)، صص ۳۳-۹۲.
۳۱. مقیمی، س. (۱۴۰۰). *رهبری اخلاص مدار؛ جوهره مکتب شهید سلیمانی* (جلد ۱). تهران: راه دان.
۳۲. ملکی راد، م. (۱۴۰۰). کارکرد معرفتی و ارزشی فرهنگ انتظار در تعمیق راهبرد مقاومت با تأکید بر مکتب شهید سلیمانی. *جامعه مهدوی*، ۲ (۲)، صص ۱۲۶-۱۵۴.
۳۳. موسسه جوانان آستان قدس رضوی. (۱۳۹۹). *مکتب سلیمانی (مروری بر آنچه حاج قاسم را «سلیمانی» کرد)*. مشهد: موسسه جوانان آستان قدس رضوی.
۳۴. نظری زاده، ف. نژادنوری، م. & حجازی، س. (۱۳۹۲). زمستان. نقش عوامل فردی در موفقیت نوآوری‌های صنعت دفاعی. *بهبود مدیریت، سال هفتم، شماره ۴*.
۳۵. نظری‌زاده، ف. (۱۳۸۳). *نوآوری نظامی*. تهران: مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی.
۳۶. نوروزی، خ. (۱۴۰۰). *ذکر سلیمان (مجموعه مقالات روایت پژوهی مکتب شهید سلیمانی)*. تهران: دانشگاه امام حسین علیه‌السلام.
۳۷. نوروزی، خ. رنجبر، ه. اسعدی، م. & آماده، ح. (۱۴۰۱). فهم جوهره ارتباطات انسانی - الهی در سبک فرماندهی سپهد شهید قاسم سلیمانی. *مطالعات راهبردی بسیج*، ۹۴، صص ۳۹-۷۳.

۶-۲- منابع انگلیسی

1. Augier, ., & Hughes, W. (2018). Leading Military Innovation, Past and Present
2. Becker, P. (2002). Organisational foresight in Europe: a first overview. *European Commission Community Research Working Paper, Luxembourg*.
3. Birkler, J., Bower, A., Drezner, J., Lee, G., & Lorell, M. (2003). *Competition and innovation in the US fixed-wing military aircraft industry*. Rand Corporation.
4. Bracken, P. (2002). Innovation and the US Defense Industry. June.
5. Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 77-101.

6. Braun, V., & Clarke, V. (2019). Reflecting on reflexive thematic analysis. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, 589-597.
7. Brown, K., & Osborne, S. (2012). *Managing change and innovation in public service organizations*. Routledge.
8. Bukkvoll, T. (2015). Military Innovation Under Authoritarian Government--the Case of Russian Special Operations Forces. *Journal of Strategic Studies*, 38, 602-625.
9. Corre, A., & Mischke, G. (2005). *The innovation game: a new approach to innovation management and R&D*. Springer Science & Business Media.
10. Dortmans, P., & Curtis, N. (2004). *Towards an analytical framework for evaluating the impact of technology on future contexts*. DEFENCE SCIENCE AND TECHNOLOGY ORGANISATION SALISBURY (AUSTRALIA) SYSTEMS~....
11. Drezner, J. A. (2009). *Competition and innovation under complexity*. RAND CORP ARLINGTON VA NATIONAL SECURITY RESEARCH DIV.
12. Fagerberg, J., Martin, B., & Andersen, E. (2013). *Innovation studies: evolution and future challenges*. OUP Oxford.
13. Farrell, T., & Terriff, T. (2002). *The sources of military change: Culture, politics, technology*. Lynne Rienner Publishers.
14. Foley, R. T. (2012). A case study in horizontal military innovation: The German Army, 1916--1918. *Journal of Strategic Studies*, 35, 799-827.
15. Isaacson, J., Arquilla, J., & Layne, C. (1999). Predicting Military Innovation. RAND Documented Briefing, Santa Monica: RAND.
16. Isaacson, J., Layne, C., & Arquilla, J. (1999). *Predicting military innovation*.
17. Luthra, G. (2003). Military innovation: Hurdles, bumps and jumps. *Strategic Analysis*, 27, 563-576.
18. Morgan, D., & Krueger, R. (1993). When to use focus groups and why. In D. L. Morgan (Ed.), *Successful focus groups: Advancing the state of the art*. Sage Publications, 3-19.
19. Murawiec, L., & Heeter, E. (1998). *Innovation, Element of Power*. Center for Strategic and Budgetary Assessments.
20. Murray, W., & Millett, A. (1998). *Military innovation in the interwar period*. Cambridge University Press.
21. Parker, G. (1996). *The military revolution: Military innovation and the rise of the West, 1500-1800*. Cambridge University Press.

22. Patel, F., Mingsheng, L., & Sooknanan, P. (2011). *Intercultural communication: Building a global community*. SAGE Publications India.
23. Patton, M. (2002). *Qualitative Research & Evaluation Methods*. Sage Publication.
24. Posen, B. (1986). *The sources of military doctrine: France, Britain, and Germany between the world wars*. Cornell University Press.
25. Sapolsky, H., Friedman, B., & Green, B. (2009). *US Military Innovation since the Cold War (Abingdon, Oxon*. Routledge.
26. Schirazi, A. (۱۹۹۸). *The Constitution of Iran: Politics and the State in the Islamic Republic*.
27. Scranton, P. (2009). The challenge of technological uncertainty. *Technology and Culture*, 50, 513-518.
28. Taylor, B. (2006). *Innovation Strategy: Creating a New Environment for Innovation within the Defence Supply Chain*. MOD, UK.
29. White, M., & Bruton, G. (2010). *The management of technology and innovation: A strategic approach*. Cengage Learning.
30. Williamson, M. (1996). *Innovation Past and Future in Murray and Millett*. New York, Cambridge University Press.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 رتال جامع علوم انسانی

